

Det, som sker i dåben, gør os trygge

Dåbspraksis i Haderslev Stift

En interviewundersøgelse blandt præster og menigheder
Af Iben Munkgaard Davids og Martin Rønkilde

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	5
METODE OG ARBEJDSFORM	7
AFVIGELSER FRA UNDERSØGELSENS PRINCIPPER OG METODE	9
PRÆSTERS OG MENIGHEDERS FORHOLD TIL ORDLYD, PRAKSIS OG ÆNDRINGER I DET AUTORISEREDE	
DÅBSRITUAL	10
DÅBENS PLACERING	11
DÅBSSALME	11
DÅBSTALER OG INDLEDNINGER	14
ER BARNET HJEMMEDØBT?	18
DÅBSBØN	21
TEKSTLÆSNING	23
TROSBEKENDELSE	23
DÅBSHANDLING	24
DÅBSVELSIGNELSE – TEOLOGI OG PRAKSIS	24
FADERVOR	31
FADDERTILTALEN	31
<i>Fast, forskellig eller ritualbogens tale?</i>	32
<i>Hvem adresseres i faddertiltalen?</i>	36
<i>Hører menigheden, at de bliver adresserede i faddertiltalen?</i>	37
<i>Hvad husker menigheden af faddertiltalen?</i>	38
AFSLUTNINGSSORDENE	39
<i>Hvad husker menighederne?</i>	41
INDDRAGELSE AF DÅB I GUDSTJENESTEN – I PRÆDIKENEN, INVITATION TIL NADVER, MM.	41
KVANTITATIVE FORHOLDS BETYDNING FOR UDFORMNING AF LOKAL PRAKSIS	44
DÅBSHANDLING OG DÅBSAMTALE	52
HVOR FINDER SAMTALEN STED?	52
HVAD LÆGGES DER VÆGT PÅ VED SAMTALEN?	54
<i>Relation</i>	54

<i>Dåbsteologi og ritual</i>	<i>56</i>
DE TEOLOGISKE OMDREJNINGSPUNKTER I DÅBSSAMTALEN UD FRA RITUALET'S FORSKELLIGE LED.....	56
<i>Hvorfor vælge at få sit barn døbt</i>	<i>56</i>
<i>Dåbskjolen:</i>	<i>56</i>
<i>Dåbssalme:</i>	<i>57</i>
<i>Om barnet er hjemmedøbt</i>	<i>58</i>
<i>Guds befaling af at vi har pligt til at døbe</i>	<i>58</i>
<i>Lovprisningen fra 1. Petersbrev kap.1 vers 3</i>	<i>58</i>
<i>Bønnen ved dåben</i>	<i>60</i>
<i>Tekstlæsninger.....</i>	<i>61</i>
<i>Trosbekendelsen</i>	<i>64</i>
<i>Korstegnelsen</i>	<i>64</i>
<i>Dåbsvandet.....</i>	<i>66</i>
<i>Dåbsvelsignelsen</i>	<i>66</i>
<i>Fadervor.....</i>	<i>67</i>
<i>Opløftning af barnet</i>	<i>68</i>
<i>Tilgivelse</i>	<i>68</i>
<i>Faddertiltalen</i>	<i>69</i>
<i>Fred være med jer.....</i>	<i>69</i>
<i>Referencer til dåbshandlingen i den øvrige del gudstjenesten</i>	<i>69</i>
<i>Praktiske anvisninger.....</i>	<i>71</i>
OPSAMLING OG KONKLUSION.....	73
BILAG 1: SPØRGEGUIDE PRÆSTER	76
BILAG 2: SPØRGEGUIDE MENIGHEDER.....	80

Indledning

En dåb

Det var en søndag morgen, som de fleste andre. Byen vågnede stille op, og kirkeklokken ringede sin ældgamle rytme for at kalde folk til søndagens gudstjeneste. Efterhånden havde mennesker i alle aldre indfundet sig på kirkebænkene. Da organisten slog de første toner an, rejste alle sig op, nogle først da andre i kirken selvsikkert havde taget initiativ til bevægelsen, og et stolt forældrepar trådte ind af kirkedøren, efterfulgt af sognepræsten. Den rørte far bar glædesfuldt sin lille dreng, der var klædt i et arvestykke af en dåbskjole. Det var dåbsdag i familien, og der var dåb i højmessen.

Da tidspunktet for dåben oprandt, efter stedets tradition umiddelbart efter gudstjenestens anden salme, fulgte præsten det autoriserede dåbsritual, helt efter bogen. Præsten veg ikke et øjeblik fra det autoriserede rituals ordlyd. Heller ikke i faddertiltalen var der tilløb i retning af egne formuleringer eller tilføjelser. Dåbshandlingen blev afsluttet helt som bogen foreskriver, og præsten gik videre i gudstjenesteordningen. Ritualet var fulgt som foreskrevet.

Barnet blev døbt, men var det også udtryk for, at ritualet favnede og muliggjorde den glæde og forventning, som dåbsfamilien udstrålede, da de bar deres barn til dåben? De fik det, de var kommet for, men som kirkegænger sad man tilbage med følelsen af, at det hele var en anelse stift og uvedkommende. Ordene havde lydt, men var de blevet hørt? Kunne menigheden været blevet tydeligt inkluderet i det, der skete? Kunne familien have tørret barnets hoved efter dåben, eller havde det været en idé, at fadderne havde lagt hånden på barnets hoved under fadervor? Alt var foregået som foreskrevet i kirkens ritualbog. Barnet var blevet døbt, men det var som om, der alligevel havde manglet noget.

Ritual, ritualisering og kontekstualisering

Måske skyldes denne oplevelse af noget mangelfuldt eller uforløst ganske enkelt, at den fuldstændigt rene, entydige dåb efter ritualbogen er blevet et særsyn. Måske er det snarere undtagelsen end reglen, at der ikke laves lokale ændringer eller tilføjelser. Det er med til at skabe nysgerrighed, for måske er det netop denne oplevelse af en stram rituel autorisation, der har udfordret præster til at overveje, hvorledes, de kunne være med til at gøre ritualet mere nærværende og imødekommende overfor den glæde og forventning, alle forældre bærer deres barn til dåben med, eller som den voksne måtte komme med ved en voksendåb...?

Der er et autoriseret dåbsritual i Folkekirken, men betyder det så, at det ser ens ud og lyder ens i alle kirker, når der er dåb? Kunne det tænkes, at præster, evt. i samarbejde med menighedsråd eller øvrige medarbejdere, tilfører ritualet deres egne ord, sanselige handlinger der involverer dåbsfamilien og henvender sig til menigheden som en væsentlig deltager i ritualet, for at udfolde ritualet så det favnes og huskes som nærværende og væsentligt for hele menigheden, som også dåbsfamilien er en del af?

Fokusgruppeundersøgelse i Haderslev Stift

I disse år er gudstjenestepraksis, autorisation og dåb underkastet både mange undersøgelser og meget fokus. Vores egen fornemmelse var allerede inden undersøgelsen, at der var en diskrepans mellem tanken om en enhedsliturgi og ét autoriseret dåbsritual, som opleves ens og genkendeligt i alle landets kirker, og så den faktiske praksis. Derfor satte vi os for at undersøge dåbspraksis, ud fra fokusgruppeinterviews af en række præster og repræsentanter fra deres menigheder i Haderslev Stift.

Vi vil i det følgende redegøre for undersøgelsens arbejdsform og metode, hvorefter vi ud fra svarene i de pågældende interviews vil gennemgå præsters og menigheders forhold til ordlyd, praksis og ændringer i det autoriserede dåbsritual. Dernæst har vi valgt at fokusere på undersøgelsens resultater vedr. kvantitative forholds betydning for udformning af lokal praksis, og dernæst forholdet mellem dåbshandlingen og dåbssamtalen, inden vi fremfører vores konklusioner.

Vi skylder både stiftsrådet tak for finansiering af udgifter til drift, biskoppen for uvurderlig opbakning til at bruge arbejdstid (og en hel del fritid) til at indsamle og analysere data, samt provsterne for ”lån” af præster til undersøgelsen. Derudover en stor tak til de medvirkende præster og menigheder, samt de sogne, der har lagt kirker til undersøgelsen.

Kolding d. 20. december 2017

Iben Munkgaard Davids og Martin Bendixen Rønkilde

Metode og arbejdsform

Undersøgelsens genstand er dåb i menighedernes faste gudstjeneste, ikke ved selvstændige dåbsgudstjenester. Det er et valg, vi har truffet. En tilsvarende undersøgelse kunne med fordel også laves om dåbsgudstjenesterne.

- Undersøgelsen er udført over en periode på 5 måneder, fra januar til maj 2017
Da undersøgelsen relaterede sig til en (sandsynligvis) fast praksis uden markant forbindelse til hverken kirkeår eller årstider, og da undersøgelsen skulle udføres, så vi samtidig også kunne varetage vores egne embeder, var det nødvendigt at lade undersøgelsen strække sig over så lang tid. Kun på et punkt viste dette sig at byde på en indbygget udfordring. Da undersøgelsen påbegyndtes var der kun få danske præster og menigheder, der kendte til de såkaldte dåbsklude. Ved undersøgelsens afslutning var det er klart flertal af de adspurgte sogne, der enten havde etableret eller påtænkte en praksis omkring både fremstilling og anvendelse af dåbsklude.
- Undersøgelsen er udført i form af gruppeinterviews i hvert af de 7 rigsdanske provstier samt Sydslesvig, der tilsammen udgør Haderslev Stift. Sydslesvig er ikke repræsentativ for folkekirken, men underlagt samme ritual og derfor relevant at inddrage. Da præster og menighedsrepræsentanter deltog i adskilte interviews, var der afsat sammenlagt 6 timer pr. dag til interviews.
- Fælles for undersøgelsens interviews var, at de var struktureret som en gruppesession med præster – 4 fra hvert provsti. Udvalgelsen af præster er sket i samråd med biskop og provst for at sikre en bredde i både teologisk observans, demografisk baggrund, køn og kirkerumskarakter i de sogne, de virker. Præsterne er desuden udvalgt således, at de skal have en vis anciennitet. Fra samtaler med et par provster, har vi hørt, at nyansatte præster hyppigt vil være i en af to grøfter: total ændring eller fuldstændig fastholdelse af ritual. Vi har ønsket at inddrage præster, der har haft tid til at finde deres egne teologiske og liturgiske ben.
- I forlængelse af præstegruppen, gennemførtes en gruppesession med repræsentanter for de regelmæssige kirkegængere. Menighedsmedlemmerne er udvalgt af præsterne ud fra udstukne

kriterier, dvs. en så regelmæssig kirkegang, at de må forudsættes at være bevidste om gudstjenesterne i sognet, både strukturelt og indholdsmæssigt. For hver enkelt har vi indsamlet viden om, hvor længe de har været regelmæssig kirkegænger det pågældende sted, og et stort flertal har mere end 10 års kirkegang bag sig.

- Efter afslutning af interviews har der været opfølgende mailkorrespondence med præsterne om faktaoplysninger. Indhentningen af faktaoplysninger tjener til en dybdegående analyse af ikke mindst forhold omkring kvantitative begrundelser for praksis samt kirkerummets betydning for lokal praksis.
- Alle interviews er blevet optaget med videoudstyr, der kan sikre, at alle udtalelser kan tillægges den rigtige person, og at ordlyden er korrekt gengivet. Interviews med både præster og menighedsmedlemmer er gennemført i kirkerum, udvalgt så ingen er på ”hjemmebane”, men sådan at de alligevel minder om størstedelen af danske kirkerum. Deltagerne har været samlet omkring døbefonten med det håb at placeringen i et genkendeligt rum medvirkede til bedre at kunne beskrive den præcise praksis.
- Videosekvenserne er blevet transkriberet til vores brug, men vil ikke blive gjort tilgængelig i nogen anden form end som citater i denne rapport. Det gøres blandt andet for at sikre en forudsætning for undersøgelsen, at alle deltagende er lovet fuld fortrolighed. Særligt i forhold til præsterne skal det pointeres, at undersøgelsen ikke kan eller skal ses som led i eller fortsættelse af biskoppens og provstens tilsynsforpligtelse.

Der kan metodisk indvendes, at der mangler observation af dåbspraksis i de pågældende kirker. Da vi begge er ansat som præster og ikke har haft orlov til at udføre undersøgelsen, vil det være praktisk umuligt at tage til gudstjenester i stiftets kirker 32 søndage indenfor en sammenlignelig periode. Undersøgelsens foreløbige resultater underbygger dog, at det i en del tilfælde ville være ønskeligt med observationsstudier, særligt i de ganske mange tilfælde, hvor præstens og menighedsmedlemmernes fremlæggelse af det samme led i gudstjeneste og dåbsritual ikke stemmer overens.

Spørgeguide til fokusgrupperne kan ses som bilag til rapporten.

Afvigelser fra undersøgelsens principper og metode

I enkelte tilfælde er der opstået komplikationer, som påvirker undersøgelsen og de nævnes her kronologisk:

Fredericia Provsti: På grund af fejlkommunikation i værtskirken, var kirkerummet optaget, så interviews blev gennemført i sognegården. Det er ikke vores vurdering, at det påvirkede resultatet nævneværdigt.

Haderslev Domprovsti: 1 menighedsrepræsentant måtte melde afbud i sidste øjeblik pga akut opstået sygdom, men alle menigheder var repræsenterede.

Sønderborg Provsti: 1 menighedsrepræsentant manglede, men alle menigheder var repræsenterede.

Vejle Provsti: 1 menighedsrepræsentant manglede, men alle menigheder var repræsenterede.

Hedensted: Fra et sogn var der kun en repræsentant, fra et andet sogn var der ingen repræsentanter, da menighedens sammensætning ikke muliggjorde kørsel til værtskirken. Denne information fik vi først på dagen og havde derfor ikke mulighed for at ændre på forholdene. Vi overvejede efterfølgende at udføre opfølgende interview med den udeblevne menighed, men vurderede, at det ville være uforholdsmæssigt at interviewe en menighed uden for gruppesession.

Aabenraa Provsti: En menighed var ikke repræsenteret – vi har ikke fået en forklaring, men valgte i forlængelse af kommentaren fra forrige provsti, at vi ikke ville lave opfølgende, selvstændigt interview.

Sydslesvig: En præst var blevet sygemeldt kort forinden, men svarede på alle spørgsmål i skriftlig form. Vi kan spore en klar tendens til at gruppedynamikken mangler, for så vidt der ikke svares nær så udfoldende på spørgsmålene. Fra den ene menighed – ikke den samme som præst manglede – var der kun én repræsentant, men alle menigheder var repræsenterede.

Præsters og menigheders forhold til ordlyd, praksis og ændringer i det autoriserede dåbsritual

Det nuværende, autoriserede dåbsritual består af 10 led, hvor ingen led fremhæves som særligt afgørende men følger en kontinuerlig linje fra salme til afslutning. Kun enkelte steder i ritualet angives en alternativ praksis, f.eks. i forhold til voksendåb. Det frieste led er faddertiltalen, der kan formuleres frit, så længe den i opbygning og indhold har ligheder med den, der findes i det autoriserede dåbsritual. Blandt både de adspurgte præster og menighedsrepræsentanter kan der til tider spores en usikkerhed i forhold til betydningen af autorisation og også en tvetydighed i forhold til, hvordan autorisationen skal opfattes. Følgende ordveksling mellem to menighedsmedlemmer fra samme sogn demonstrerer, hvordan autorisation enten bruges forkert, eller der ikke er klarhed over, hvilke led i dåbsritualet, der er omfattet af en ordmæssig autorisation:

Menighedsmedlem 1: Ja, det er i hvert fald ikke den samme (faddertiltale) de holder begge to, og de kan også godt variere det lidt.

Menighedsmedlem 2: Ja, sådan oplever jeg det også og det der med skældsår og alder, det er også gledet ud, de moderniserer det

Menighedsmedlem 1: Det er ikke, man bruger ikke den autoriserede

Det skildres her som om, dåbsritualets faddertiltale er en autoriseret ordlyd. Det kan naturligvis afvises som en uheldig formulering, men som det vil vise sig gennem kapitlet, så er forholdet til autorisation en varieret størrelse.

I udførelsen af undersøgelsen er dåbsritualets forløb blevet fulgt i opbygning af spørgsmål og suppleret med spørgsmål om, hvordan dåben er indlejret i den faste gudstjenestepraksis, og hvordan dåbsfamilier og dåbsgæster indgår i disse gudstjenester.

I det følgende vil dåbsritualets form derfor lede vejen gennem spørgsmålet om et autoriseret ritual og ændringer i dette ritual, set fra præsters og menigheders synsvinkel. Afslutningsvis vil overordnede betragtninger blive præsenteret.

Dåbens placering

Første punkt dåbsritualet og de indledende bemærkninger, der er autoriseret sammen med ritualets ordlyd, forholder sig til, er dåbens placering. Der er ikke i ritualbogens afsnit om dåb en angivelse af kompetencen til at flytte dåbens placering, men højmesseordningen fastslår, at præst skal have menighedsrådets samtykke til at ændre det, hvorfor det må være den gældende forskrift og praksis. I forhold til den undersøgelse af gudstjeneste- og dåbspraksis, der blev udformet i Helsingør Stift i 2015, er der her en væsentlig forskel, da 30 ud af 32 adspurgte præster og menigheder svarer, at dåben er placeret samme sted i gudstjenesten, efter 2. salme. Blandt præster refereres den primært som liggende efter 2. salme, mens menighederne oftere bruger placering før prædikenen som pejlemærke, og der kan spores en tilsvarende, lejlighedsvis, usikkerhed i forhold til antallet af salmer inden dåben.

I forbindelse med dåbens placering er det påfaldende, at det nævnes som selvfølge, at 2. læsning bortfalder. Kun en præst fortæller, at man har fastholdt 3 læsninger, hvor der så dog er en variation ved at 2 læsninger ligger efter dåben, mens trosbekendelsen her bortfalder, fordi den indgår i dåbsritualet. Ingen steder følger med andre ord den præcise ordlyd i ritualbogen, hvor dåben kan ligge på trosbekendelsens plads – altså efter en læsning. Denne ændring kan utvivlsomt forsvares, både i forhold til højmesseordningens bestemmelser og alterbogens passus om, at en læsning kan bortfalde ved gudstjenester med dåb, men det står tilbage som udtryk for en generel tendens i undersøgelsen, at bortfaldet af læsning efter 2. salme er en selvfølge, som hverken omtales som diskuteret i menighedsråd eller ansøgt ved biskop. Det kalder på en vurdering af, om hyppigheden af bortfaldet er udtryk for ritualomgåelse eller en performativ ændring. For det sidste taler, at det er så udbredt, at formessen forkortes.

Dåbssalme

Ritualbogen skifter fra den indledende bemærkning om dåbens placering i kirkens gudstjenesteliv og i den konkrete gudstjeneste til det første led i dåbsritualet. Helt i tråd med en almen opfattelse af salmerne som en meget væsentlig del af dansk gudstjenestetradition, er det dåbssalmen, der kommer som det første egentlige led. I ritualbogen står der, at det kan være en af gudstjenestens almindelige salmer – altså en søndagsbestemt nærmere end en handlingsbestemt salme. Det er en mulighed, som ingen af de adspurgte præster benytter sig af, alle har en egentlig dåbssalme. Tværtimod er det hyppigt, at den salme, der vælges som 2. salme i gudstjenesten, som i højmesseordningen normalt vil være overgang mellem 1. og 2. læsning, og enten svare på den gammeltestamentlige læsning eller være en

helligåndssalme, i stedet anvendes som dåbssalme. Få præster nævner, at den tekst, der optræder som første læsning i gudstjenesten, enten fra det gamle testamente eller epistel/lektie fra det nye testamente, kan påvirke valget af salme på 2. salmes plads, hvor en bestemt tekst gør, at dåbssalme rykkes fra 2. salmes plads til 3. salmes plads og dermed udgør overgang til evangelium og prædiken.

Valget af dåbssalme og hvorvidt der er tale om en fast salme giver anledning til en del uoverensstemmelse mellem præster og menigheder. Hvor præsterne taler om et varieret salmevalg, vil menighedsrepræsentanterne oftere sige, at der er tale om en fast salme. En anden lidt bemærkelsesværdig observation er, at selv blandt faste kirkegængere kan spørgsmålet om salmer skabe forvirring. Tanken om at ritualisere en dåbssalme ved at anvende den fast er i hvert fald ikke nødvendigvis det samme som at det er en salme, der huskes. Cirka halvdelen nævner, at 448, Fyldt af glæde, bruges fast. Det fremhæves derudover af stort set alle menighedsmedlemmer, at det er præsten, der vælger dåbssalme, også de steder, hvor der tale om en fast salme.

Menighedsmedlem: Jeg tror nok, hver af præsterne har deres, så vidt jeg husker, de har hver deres favorit

Menighedsmedlem: Der har vi en fast dåbssalme, og så var det lige det, hvad nummer det var i salmebogen, vi havde da lige barnedåb, men så hæfter man sig ikke lige ved det

Menighedsmedlem: Jeg vil sige, at en af præsterne har næsten fast ”Sov sødt barnlille” og så synges de første 3-4 vers, og så efter dåben vers 5 og 6

Menighedsmedlem: Sidst vi havde barnedåb, da sang vi ”Dejlig er jorden”

Menighedsmedlem: Hun (præsten) bruger ofte den her ”velsign dit barn, du kære Gud”

Det bemærkes, at der kan spores en klar usikkerhed omkring salmerne. Det er bemærkelsesværdigt, at i det tilfælde hvor menighedsmedlemmet nævner ”Dejlig er jorden”, nævner præsten også, at det var en undtagelse at synge denne salme. Ikke desto mindre bemærkes det her med sikkerhed, hvilken salme, der har været dåbssalme ved sidste højmesse med dåb. De mere faste dåbssalmer synes omgærdet med en vis usikkerhed. Sov sødt, barnlille har 7 vers og ikke 6, og Grotrians dåbssalme hedder ”Velsign MIT barn, du kære Gud”. Begge tilfælde nævnes det, at der er tale om en hyppigt brugt salme, men uden at det medfører et indgående kendskab – i sidstnævnte tilfælde ligefrem, at salmen skifter karakter fra en forældres bøn til en mere almen bøn. Det understøttes fint af følgende ordveksling mellem en præst og et menighedsmedlem fra samme sogn:

Præst: Vi plejer at synge ”Fyldt af glæde”, fordi den taler et nutidigt sprog

Menighed: Efter den nye salmebog så blev det også 448, det er lidt trættende at det er den samme hver gang det må jeg indrømme

Dåbssalmen er ikke et fast led i ritualbogen, men det må skabe grobund for refleksion, at de ofte bruges ritualiseret, og at der er tale om et stærkt begrænset antal salmer, der anvendes på dette sted. Præster, der fremhæver alsidighed, vil ofte nævne en 4-5 stykker, og menigheden vil ikke nødvendigvis huske, at der synges andet end 2-3 forskellige. Følgende ordveksling er præst og menighed ved samme kirke. Præsten fremhæver et repertoire af en vis størrelse uafhængig af dåbsbørnene, mens menigheden kun ser variation, når der er tale om dåb af en større dåbskandidat:

Præst: Ja det kan være ”Fyldt af glæde”, det kan være ”Du kommer Jesus i vor dåb” og ”Alle mine kilder” og ”Herren strækker ud sin arm”, det kommer lidt an på, hvordan liturgien ellers er

Menighed: Vi har ofte sunget ”Fyldt af glæde” somme tider har der været børn som har været lidt større, som er blevet døbt, og så passer den ikke i ordvalget, og så har vi sunget noget andet tror jeg. og jeg ved ikke, om det er hver eneste gang, den er blevet sunget, men den er i hvert fald blevet sunget rigtig tit

Er det udtryk for et begrænset repertoire til formålet eller et ønske om at ritualisere indgangen til dåbshandlingen i form af faste salmer? Og hvad betyder det, når forskellige præster har deres ”egen” dåbssalme?

Præst: Jeg kan selvfølgelig ikke huske, hvad der blev sunget til min egen dåb og jeg har ikke fået det at vide efterfølgende, men jeg kan huske til min konfirmation, da jeg gik i kirke de der 10 gange, der blev den også sunget, 447, så det er bare blevet den rigtige for mig, det er den man synger i min kirke, når man holder barnedåb men jeg tror ikke mine kolleger gør det på samme måde, men jeg holder fast i det

Adspurgt om det vægtes, at dåbsfamilien kender dåbssalmen, siger et klart flertal af præsterne, at det ikke er tilfældet. Det genkendelige tilgodeses i stedet på andre steder i gudstjenestens salmevalg, oftest

1. salme. Det er også væsentligt hyppigere, at dåbsfamiliens evt. ønsker til salmer henlægges til indledningen af gudstjenesten, da der kun sjældent er tale om dåbsrettede salmer. I enkelte tilfælde nævnes ligefrem, at kun særlige grupper af menigheden har indflydelse på salmevalget:

Præst: Jeg døber en del børn af tidligere kormedlemmer, og der til forskel fra de andre der opfordrer jeg dem simpelthen, jeg siger, at det er en hel særlig indflydelse man har når man har sunget i koret, og det synes jeg er ret godt på den måde også at få dem til at inddrage, der er faktisk nogle af dem der har fået yndlingssalmer og sidder og spekulerer en del over det, så jeg opfordrer ikke andre, der er sommetider nogle der på eget initiativ spiller ind

Det må overvejes om denne anvendelse af dåbssalmen er udtryk for imødekommende venlighed overfor en gruppe, der kan forventes at komme med kvalificeret indspil i salmevalget eller en uhensigtsmæssig opdeling af dåbsfamilier. Samtidig må det overvejes, om der hermed er tale om en ritualisering af dåbssalmen, når den får funktion som det led, hvor dåbsfamilien kan være aktivt involveret i planlægningen af gudstjenesten.

Dåbstaler og indledninger

Overgangen fra salme til dåbsritual er kendetegnet ved mange forskellige varianter. Nogle går direkte fra salme til lovprisning, andre har en regibemærkning, hvor forældre, faddere og børn kaldes op, andre igen nøjes med håndtegn, andre har en mere ritualiseret handling på dette sted. En del præster svarer, at de ikke har en konsekvent praksis på dette sted i ritualet. Det skal bemærkes, at biskoppen for nogle år siden både godkendte og bakkede op om en praksis med en dåbstale på dette sted i ritualet, hvorfor der ikke i egentlig forstand er tale om en ritualændring. Det er ligeledes i god tråd med tidligere praksis, hvor både Luther og de første danske dåbsritualer efter reformationen havde en formaliseret tale til indledning på dåbshandlingen.

Dog må det fremhæves, at der her er meget store forskelle. Menighedsmedlemmer fra sogne med flere præster fortæller ofte, at der kan være varierende praksis ikke blot fra sogn til sogn men fra præst til præst. Det er medvirkende til en vis usikkerhed om, hvorvidt der er en dåbstale, en indledning i form af en regibemærkning eller præsten begynder på ritualet umiddelbart efter salmen.

I vores undersøgelse har vi spurgt ind til, om de pågældende præster har en indledning til selve dåbsritualet, f.eks. en dåbstale og hvor i kirkerummet, de holder denne.

Ud af de 32 præster:

- holder 9 en dåbstale, hvoraf de 4 holder den samme tale, og de øvrige 5 har taler, der kan variere fra gang til gang.
- holder 3 nogle gange en dåbstale, men er ikke konsekvent med det. Deres begrundelser for denne praksis ligger i, at der kan gøre sig særlige forhold gældende bl.a. hvis et større barn eller voksen skal døbes i søndagens gudstjeneste, eller hvis der er andet, der skal italesættes. En enkelt bemærker, at vedkommende dog altid har en fast indbydelse til familien om at komme op til døbefonten.
- har 2 tidligere haft dåbstale, men er gået bort fra det, med den begrundelse, at der er rigeligt med ord i gudstjenesten allerede.
- går 16 lige på ritualet med lovprisningen fra 1. Petersbrev. De betragter indbydelsen af familien om at komme til døbefonten, som en regibemærkning til dåben, som ikke har status af en ritualudvidelse. 2 har ikke en specificeret indbydelse.
- har 2 en fast indledning til selve dåbshandlingen, som de karakteriserer som mere end en regibemærkning.

Af de 14 præster, der praktiserer at holde dåbstale eller en indledning, står:

- 9 ved døbefonten – 2 har døbefonten stående midtfor. 3 har den i højre side af kirken. 4 har den i venstre side af kirken.
- 4 i korbuen
- 1 i midtergang, nedenfor trappe op til koret

Det kan kalde på en overvejelse om placering ved døbefont, korbue eller trappe har betydning for menighedens opfattelse af talens relevans for dem. Flere af de præster, der placerer sig i korbue eller midtfor i kirken, er bevidste om at talen har en henvendelse til hele menigheden, som dåbsfølget også er en del af. Men det ser ikke ud til at være tilfældet i forhold til menigheden. Flere af repræsentanterne kan gengive ordret, hvorledes talen har lydt, om den har været holdt det ene eller det andet sted. Dog er

der 2 steder, hvor menighedsrepræsentanterne særligt bemærker, at talen også er specifikt til dem, da de pågældende præster, nævner menigheden i talen. Her har præsten i begge tilfælde stået midtfor.

Modsat bemærker en præst selv, at vedkommende også tænker talen som henvendt til menigheden. Her opfatter repræsentanterne, at talen alene er henvendt til familien. I dette tilfælde står præsten ved døbefonten i højre side af kirken.

Følgende citater viser, hvordan praksis omkring en dåbstale præstenteres og opfattes.

Præst: Det kommer sådan lidt an på min dagsform, hvis jeg holder en dåbstale, så knytter jeg den altid hen til min prædiken det tema jeg har i min prædiken kører jeg også over i dåbstalen, og så bliver det decideret en tale altså ikke på mere end 3-4 minutter måske kun 2, men ellers så siger jeg jo altid, at nu er der et lille menneske, der skal døbes, og nu må forældrene gerne komme op og stille sig der, og fadderne må også rigtig gerne komme op, og hvis der er nogle børn, der har lyst til at komme op, så skal de endelig komme med, og ja men jeg er ikke konsekvent med at have en tale, men jeg kan godt finde på det

Præst: Jeg har nærmest et lille ritual oveni rituallet, altså efter at de er budt velkommen, og fadderne og børn er kommet op, så er det mig der hælder vand. Det er en del af talen. Så siger jeg, at nu hælder jeg det i, for til dåb der hører der vand, og det kan man jo vaske sig i, og man kan også godt drukne i det, og det er egentlig det, der skal ske nu, selv om det er så lidt, jeg hælder op, så skal det ordentlig druknes i vand tre gange, og så får de jo så et nyt liv i dåben, ikke, fordi at Guds Helligånd kommer med de ord vi nu skal høre nu sådan cirka, tit er det længere men kort fortalt noget i den stil, og så går jeg i gang med rituallet

Menighed: Han fortæller en lille historie, bl.a. i søndags fortalte han en historie om et loppemarked, hvor en person havde fundet en violin, og den var næsten intet værd, men vedkommende havde fundet et mærke, Stradivarius, på den og ville give 250.000 for den, og så siger han ligesom det tegn er korsets tegn også altså overført til dåben, og det er ligesom jeg syntes det fangede de unge, det fangede de mennesker der er med i, og så er det han fortalte den lille historie, så rejser de sig og kommer op til døbefonten.

Det er også kendetegnende for menighedsrepræsentanternes gengivelse af dåbstalerne/indledningerne, at de lettere kan gengive ordlyd, der hvor talen eller indledningen er fast, end der hvor præsten holder forskellige taler. Undtagelsen er, når der er et særligt billede, særlige omstændigheder eller et særligt artefakt, der bringes i spil i talen.

I en pause fortalte en præst om dåbstalen fra sidste gudstjeneste, hvor der blev uddelt tøjklammer med påskriften håb, og den pågældende tøjklamme blev vist frem for interviewdeltagerne. Desværre optrådte scenen uden for interviewsessionen, så præcis ordlyd kan ikke gives. Men det er påfaldende, at pågældende menighed, uopfordret i forbindelse med et spørgsmål om dåbslys, svarer:

Menighed: Sidste gang var der sat tøjklammer i, og på alle tøjklammerne stod der håb, og så fik fadderne et, de måtte tage med hjem, så skulle de så sætte en seddel i med deres ønskehåb for barnet. Og så kunne de sætte det på eller andet derhjemme, og så kunne de evt. på dåbsdagen sætte et nyt håb i for barnet, så på den måde er der, men i selve lyset, det lys ved døbefonten er jo altid tændt, når der er dåb, det bliver sådan set slet ikke omtalt, men hvis de får et lys med hjem, så bliver der selvfølgelig knyttet til, hvorfor de nu får det

Der, hvor præsten har bundet dåbstalen op på søndagens prædikentema huskes det også. Her inkluderes menigheden, når der henvises til en fælles oplevelse alle lige har haft.

Blandt temaer for dåbstalen er der nogle klare linjer. Recitation af et dåbsvers er almindeligt, og verset tager præsten nogle gange fra de salmer, som familien har valgt, og nogle gange vælger præsten selv et, hvis det ligger godt op af et tema, som f.eks. har været i spil i dåbssamtalen. De følgende citater er eksempler på ordlyd, som præster fremhæver fra deres egne dåbstaler eller indledninger:

Præst: For at kende til sin gave, er det vigtigt at fortælle dåbsbarnet om Gud og komme hen i kirken, så han kan lære hans hus at kende. For at lære at bruge sin gave skal dåbsbarnet hjælpes med at tale med Gud og lære dem den bøn, som Jesus selv har lært os nemlig Fadervor.

Præst: Og så skal forældre og faddere være gode eksempler. Vi lærer af de mennesker vi er iblandt, og det er jeres opgave at vise dåbsbarnet et godt eksempel, så han kan se, hvordan kristne mennesker lever deres liv.

Præst: I dåben får den som bliver døbt en Hellig Ånd og det kan sammenlignes med at få en æske tændstikker, man putter i lommen, tændstikkerne kan bruges til meget. De kan give lys og varme, men da må man tage dem frem af æsken, de er til ingen verdens nytte i lommen. Sådan er det også med Ånden. Den som er døbt har fået en hjælper, men hver og en må selv bestemme sig for at tage imod hjælpen, som Ånden kan give og så vil vi nu hjælpe dette barn til hans velsignelse

Præst: I dag har vi dåb, og det er jo en fest for jer at komme at få jeres lille ... døbt sammen med jeres familie, og det er en fest for menigheden, ja det er faktisk en fest for hele kristenheden, hver gang et menneske bliver døbt, derfor vil jeg gerne se faddere og familie heroppe ved døbefonten.

Dåbstalen er et ekstra led i ritualet, men i nogle tilfælde bliver den ikke bare en indledende forklaring på, hvad der nu skal følge, den bliver et led, der sammenvæves med dåbsritualet:

Præst: Min dåbstale slutter altid med lovprisning fra 1. Peters brev, så den er faktisk med helt dertil. Det er en hel bevidst handling, at den slutter dåbstalen, fordi så får den lov at stå mere, jeg synes den bliver hørt anderledes. Og så går de op. Der er altid dåbstale til dåbsforældrene nyskrevne hver gang, ja det kunne evt. også være dåbstalen slutter med at alle de yngste kommer hen og fylder vand i døbefonten

Citatet fortæller både om en dåbstale, der indfletter lovprisningen fra dåbsritualet i dåbstalen og en praksis omkring lejlighedsvis vandophældning. Det må overvejes, hvad det betyder for opfattelsen af lovprisningen, at den indgår i dåbstalen – der som det nævnes er nyskrevet og må forventes at være med moderne sprogbrug. Opfattes det, at ritualet går fra præstens egne ord til ritualets bibelsk funderede ord? Vandophældningen er en selvstændig handling, som nævnes flere steder og som også optræder i flere sammenhænge gennem rapporten.

Er barnet hjemmedøbt?

Ritualbogen giver ingen umiddelbar mulighed for at undlade dette indledende spørgsmål. I forbindelse med voksendåb er det en variation, men der er dog et spørgsmål til dåbskandidat eller dåbsbarn på dette sted. Det er sandsynligvis ikke ude af tråd med den faktiske praksis i Danmark og med stor sandsynlighed repræsentativt for Haderslev Stift, at denne tilspørgsel i det store hele udelades af ritualet,

med få undtagelser. Kun 2 ud af 32 præster bruger tilspørgslen ved alle dåb. Enkelte nævner, at de betragter det som afklaret i samtalen, andre blot at den ikke bruges uden yderligere forklaring. Andre igen har en performativ/sproglig grund, fordi den ikke virker gennemtænkt i sammenhængen.

Præst: Der synes jeg, at vores dåbsritual er skruet sammen på en måde sådan, at det spørgsmål om hjemmedåb kommer til at blive ufrivillig komisk, fordi man siger er barnet hjemmedøbt, nej, lovet være Gud siger vi så

Præst: Vi døber en gang i livet og aldrig mere, men det synes jeg et eller andet sted er fint at gudmoder eller gudfader får lov at svare på det og jeg kan godt savne det stadigvæk, fordi jeg har brugt det i 12 år, men det var et forsøg på i hvert fald på nogle punkter at ensrette det vi gør

Præst: Det bliver altid nævnt i gennemgangen inden i dåbssamtalen, så hvis man skal være formalistisk så ja men ikke i gudstjenesten

Den sidstnævnte udvider forståelsen af ritualet til også at omfatte samtalen forud for dåbshandlingen. Det må dog betragtes som en svaghed i den argumentation, at samme præst udtaler, at det oftest kun er den ene af forældrene, der er til stede ved samtalen. Det er også i markant modsætning til den ene af de bekræftende præster. Af de to, der svarer bekræftende, argumenterer den ene ikke for brugen, den anden argumenterer som følger:

Præst: Det skal jeg jo, så det gør jeg jo selvfølgelig, jeg kunne aldrig finde på andet, fordi at det har menigheden krav på at høre, at det vi foretager nu er en lovlig dåb, og det er også en påmindelse til menigheden om, at alle har lov, at alle kan døbe et barn, det behøver man ikke en mand med en sort dragt på til, alle kan døbe et barn, man spørger simpelthen er det her barn døbt før, er du døbt derhjemme så kan man jo svare ja, og så sker der noget helt andet i gudstjenesten som også danner rammen omkring, derfor kunne jeg ikke drømme om at lade være, jeg har faktisk også pointeret det derhjemme til samtalen, at det spørger jeg om, og at det er vigtigt, fordi det netop fortæller os, at vi alle sammen kan døbe og nu spørger vi så, er det her barn døbt før, og så bliver der sagt nej, og så kan alle i kirken høre, at det vi foretager er en lovlig dåb, det er sådan jeg gør, det kan man slet ikke undlade, altså det står der jo, at man skal.

Det er bemærkelsesværdigt, at tilspørgslen her tillægges en dobbelt betydning. Dels er den noget menigheden har krav på for at forsikres om, at det er en lovlig dåb, og dels er den en påmindelse om det almene præstedømme. Menighedsmedlemmer fra det pågældende sogn er ikke blevet udspurgt om, hvad de opfatter ved dette led i dåbsritualet, men det synes som en overbelastning af et simpelt ja/nej spørgsmål, at det skulle fortælle menigheden så meget. Ingen menighedsmedlemmer, hvor tilspørgslen udelades, udtrykker noget som helst i den retning, ej heller fra de sogne, hvor den bruges. Ligeledes må det vel fastholdes, at når dette led optræder i dåbsritualet er det ikke primært et juridisk anliggende, som sikrer dåbens lovlighed – enhver dåb i den treenige Guds navn må anses som lovlig i egentlig forstand – skal et led i dåben fremhæves som lovlighedsindstiftende kan det kun være dåbshandlingen uden hvilken der ikke findes en dåb, som kan betragtes som lovlig/ulovlig. Det synes som en svækkelse af tilspørgslens berettigelse, at den henvises til en juridisk betydning – ikke mindst fordi det vil betyde, at 30 af 32 adspurgte sogne i så fald forretter ulovlig dåb og at alle dåb foretaget uden tilspørgslen på landsplan bør frakendes gyldighed som dåb – og det vil næppe være hverken tilrådeligt eller realistisk.

Det må igen pointeres, at det skaber usikkerhed, når præster fra samme sogn har varierende praksis, således at menighedsmedlemmer ikke med sikkerhed kan identificere de enkelte led, herunder spørgsmålet om hjemmedåb.

Her er der heller ikke fuld overensstemmelse mellem præsternes og menighedernes opfattelse. Men samtidig en klar fornemmelse af udvikling. Den blev brugt for 10-20 år siden, men ikke længere.

Menighed: Hvorfor ikke, det er da en del af ritualen, er det ikke at spørge ind til om barnet er hjemmedøbt, det er da en del af ritualen.

Menighed: Det må du spørge præsten om.

Menighed 1: Jeg kan huske, at de har spurgt det.

Menighed 2: Ja det kan jeg da også huske længere tid tilbage men ikke i vores kirke, det kan jeg altså ikke huske, jo da man var barn og ung, da var det meget almindeligt at der blev spurgt om det.

Menighed: Men jeg synes da I har helt ret i at de har jo en dåbssamtale med præsten og der bliver

de uden tvivl spurgt, kunne man forstille sig.

Til den første er en kommentar nødvendig. I den pågældende menighed bruger præsten ikke tilspørgslen og har aldrig gjort det i det embede, som vedkommende har haft i 8 år. Men der er flere præster i sognet og igen fremmer forskellig praksis forvirring i menigheden.

Opsummerende må det siges, at tilspørgslen om hjemmedåb ikke er en mulig udeladelse i ritualbogen, men et overvældende flertal gør det. De har ikke ansøgt om ændringen, men valgt at gøre det ud fra forskellige begrundelser. Der er her åbenbart tale om en ikke-afgørende ritualdel, som man kan ændre uden konsekvens for hele ritualet. En præst gjorde det så tydeligt som muligt. Svarede her nej til at bruge tilspørgslen og ved spørgsmål til dåbsbønnen lød det, at vedkommende ikke ville drømme om at ændre et 500 år gammelt ritual.

Dåbsbøn

Ritualbogen foreskriver en bøn, uden variation, undtagen ved voksendåb. Flere bønnebogstillæg rummer andre dåbsbønner, som der i hvert fald i Haderslev Stift ikke er givet generel tilladelse til at bruge. Under en håndfuld af menighedsmedlemmerne var i stand til at gengive ordlyd fra den indledende bøn. Kun én kunne gengive ordlyd fra den autoriserede, lidt flere fra der, hvor der bruges Lissners forældrebøn. Steder, hvor præsterne klart tilkendegav, at der var forskellige bønner, var menighedsmedlemmerne sikre på, at det var den samme. Ingen præster nævnte, at de havde søgt om at bruge andre bønner eller at lade forældre og andre bede bønner. Adspurgt om præsterne bruger ritualets foreskrevne bøn, svares:

Præst: Ja det gør jeg stort set, det er sommetider jeg siger ansigt i stedet for åsyn, det barn som vi bærer frem for dit ansigt indlemmes i din menighed står der så, nogen gange siger modtages i din menighed det er sådan lidt frit

Præst: For det allermeste men jeg kan godt finde på og har nogle gange brugt den der forældres bøn for et barn, for en dreng eller en pige, det er vist Lissner der har lavet den, jeg kan ikke huske, og den har jeg nogle gange brugt, en enkelt gang har det også været en forælder der selv har bedt om at måtte bede bønnen eller læse en læsning så har **jeg** gjort det. Jeg har ikke tilbudt det, jeg ville egentlig gerne tilbyde forældre at læse bønnen, for jeg synes ikke den foreskrevne bøn er

specielt nødvendigt, den er fin nok, men den er ikke specielt nødvendig

Adspurg om ordlyden i dåbsbønnen viser forskellen sig på ritualbogens faste bøn og en anden fast bøn – for hvor der varierer er der helt tydeligt en stor usikkerhed om, hvilken der anvendes. Adspurg om der bruges forskellige bønner, svarer menighederne:

Menighed: Det synes jeg ikke, det er fast. Hvis vi nu får det første ord, så kan det være vi kan huske det.

Menighed 1(1): den ene præst bruger en helt ny en med barnet er kommet godt igennem fødslen og alt det der og

Menighed 1(2): den er så smuk

Menighed 1(1): og at den ikke skal møde mere end den kan bære og sådan nogle ting, den anden det er den der står i ritualbogen, jeg kan desværre ikke huske den

Undersøgelsen viser klart, at dels ordlyd, dels praksis omkring dåbsbønnen kan påvirke menighedens evne til at gengive ordlyden. To ordvekslinger mellem præst og respektive menigheder viser både, hvor praksis understøtter genkendelighed og måske menighedens motivation for at høre efter, og hvor praksis synes at modvirke oplevelsen af, at der indgår noget fast på dette sted i rituallet.

Præst: Vi bruger Holger Lissners forældrebøn, og i alle de tilfælde, hvor jeg kan vride armen om på familien, så er det dem selv der beder den

Menighed: Det er noget med, at tak for at du lod barnet kom godt igennem fødslen, og det er sådan, at hvis det er sådan, at en af forældrene har lyst til at bede en bøn, så må de gerne det, og ellers så beder han den.

Præst: Jeg har også forældre til at læse en bøn og det er med udgangspunkt i Holger Lissners bøn, men jeg har så omformuleret den efterhånden med inspiration fra andre præster og fra den der gudstjenestens bønner 2 er der forskellige udgaver, som er blevet skrevet sammen, og hvis der er 2 dåbsfamilier, så er der 2 bønner, og hvis der er 3 dåbsfamilier, så beder jeg, men det er så sjældent, så hvis der er 2 dåbsfamilier, så får de hver deres bøn, så der er 2 forskellige ordlyde, så det ikke er

helt ens.

Menighed: Præsten tilpasser til det barn og den familie, der veksler præsten.

Tekstlæsning

Præsterne gør sig mange overvejelser over de to læsninger i dåbsritualet, hhv. Matt. 28 og Mark. 10. Teksterne finder også mange gange vej ind i dåbssamtalen som afsæt til at få udfoldet dåbens betydning og ophav.

17 ud af de 32 præster nævner specifikt, at de går ind i en gennemgang af teksternes indhold i dåbssamtalen. Det er muligt, at de øvrige præster har en lignende praksis, men det nævnes ikke specifikt. Der er ingen af præsterne, der sætter nævneværdige spørgsmålstegn ved brugen af missionsbefalingen fra Matt. 28.

Til gengæld har flere af dem kommentarer til brugen af Mark.10. Det pointeres, at de, der gennemgår teksterne grundigt med dåbsfamilien, har behov for at forklare Mark. 10.

20 ud af 32 giver udtryk for at have gjort sig særlig overvejelser over brugen af Mark. 10 ved dåben.

9 ud af 32 giver udtryk for at de særligt deler deres overvejelser og forklarer Mark. 10 i dåbssamtalen.

Fælles for menighederne er, at de genkender teksterne som de samme fra gang til gang. Kun der, hvor andre end præsten fast eller lejlighedsvis læser teksterne, knytter menighedsrepræsentanterne kommentarer til dette led i dåbsritualet.

Trosbekendelse

Trosbekendelsens placering i dåbsritualets forløb har længe været genstand for forskellig praksis. Det afspejles også i en stor variation fra sogn til sogn.

19 præster svarer at den følger ritualbogen

6 præster svarer, at det varierer alt efter antal dåb

7 præster svarer, at der er fælles bekendelse og forkortet tilspørgsel

Blandt de 19 med fuld tilspørgsel nævner enkelte, at der derudover også er fælles bekendelse i gudstjenesten.

Overordnet set er der stor usikkerhed blandt menighederne om, hvornår trosbekendelsen bruges fælles og hvornår den bruges som tilspørgsel. I en del tilfælde er det først efter en del debat, at de

enkelte repræsentanter når frem til deres egen praksis.

De steder, der fast bruger forkortet tilspørgsel er der helt klarhed fra menighedsrepræsentanterne om, at trosbekendelsen siges fælles og derefter forkortes ved tilspørgslen.

Menighed: Det er lidt forskelligt, sommetider siger de trosbekendelsen inden og ellers tilspørger han dem

Menighed: Hvis der kun er et barn, måske to så i hvert fald hvis det er et, så kommer trosbekendelsen jo så afbrudt, sådan at man så svarer de der ja ja ja. Hvis der er flere børn, så har man typisk haft trosbekendelsen forinden, så bliver den i en afsnuppet form

Menighed: Det er præsten der siger den og hvornår, ja den bliver vel sagt umiddelbart efter håndspåläggelsen er det ikke

Menighed: Hvis der er 3, så får man det hele, og der kunne man godt, som man gør andre steder, sige trosbekendelsen altså alle i kirken, og så bliver der bare tilspurgt i den forkortede udgave til hver, nogen synes det tager for lang tid

Dåbshandling

Når det gælder selve dåbshandlingen, er der kun meget begrænset variation i praksis. Den mest gennemgående forskel er, hvorvidt alle dåbsfølger er ved døbefonten på en gang, eller om familierne kaldes op efter tur. Ofte argumenteres der med lokale forhold som begrundelse, f.eks. egentlige pladsproblemer omkring døbefonten. Stort set alle præster nævner, at søskende gives muligheden for at tørre barnets hoved efter dåben, og dette bemærkes og bekræftes i alle tilfælde af de respektive menigheder.

Dåbsvelsignelse – teologi og praksis

Når det gælder dåbsvelsignelsen, er det imidlertid bemærkelsesværdigt, at menighederne nok bemærker, at præsten på dette sted lægger hånd på barnets hoved, men at ikke en af de adspurgte var i stand til at gengive en hel, sammenhængende sætning fra velsignelsen, allerhøjest brudstykker og så kombineret

med ordlyd fra f.eks. konfirmationsvelsignelsen. Såfremt dette led tænkes som en art aktiv dåbserindring i gudstjenestens ramme, er den opfattelse markant udfordret.

Følgende eksempler på ordvekslinger mellem menighedsmedlemmer fra forskellige interviews viser denne udfordring. Adspurgte om hvad, der følger efter dåbshandlingen, og uddybende om ordlyd, svares:

Menighed 1: Kan vi lige vente lidt så kommer det

Menighed 2: Vi tænker jo ikke så hurtigt længerere

Menighed 1: Efter at du nu har modtaget

Menighed 3: At du tilhører den, ja det er et eller andet i den retning

Menighed 4: Hvad var det du sagde

Menighed 1: Han/hun står med hovedet på barnet og hvordan er det nu de siger hermed, jeg ved ikke om han lige bruger ordet bekræfter, men at du tilhøre sagde han Vor Herre Jesus eller sagde han

Menighed 2: Vi mangler lige lidt hjælp

Menighed 3: Det er sådan noget i den retning ja

Interviewer: Hvad sker der så, efter at barnet har fået vandet på hovedet og har fået tørret hovedet, hvad sker der så derefter, kan I huske det?

Menighed 3: Er det ikke der, vi beder Fadervor sammen

Menighed 3: Som en gave til det nye medlem

Interviewer: Sker der noget inden da, inden Fadervor, det er nemlig det næste jeg vil spørge om, men sker der noget inden Fadervor?

Menighed 1: Er det der præsten snakker til gudmoder og fadderne

Menighed 2: De spørgsmål skulle vi have haft inden så vi kunne have forberedt os

Menighed 2: Det er noget med at når det nu er blevet genfødt til et levende håb ja

Interviewer: Gør præsten noget særligt?

Menighed 2: Nej det synes jeg ikke

Menighed 1: Altså jeg mener vi bliver bedt om at sætte os mens fadderne og dem skal blive stående

Menighed 2: Er det ikke Vor Herre Jesu Kristi far, som nu har genfødt dig, han bevare dig til det evige liv

Menighed 2: Det var ikke det hele

Interviewer: Nej men det var noget af ordlyden, fra det der bliver sagt

Menighed 2: Og det sidste nye vi har, det er jo med de dåbsklude

Menighed 2: Og det har jeg kun været til en gang og den lægger han så over og så får de den

At døbe med vand og Helligånd, er essensen af dåben. Derfor fylder dåbsvelsignelsen markant i præsternes overvejelser om dåbens betydning og sammenhæng. De lægger stor vægt på velsignelsens ord, og mange af dem bemærker det som helt centralt at gennemgå dåbsvelsignelsens ord for dåbsfamilien i dåbssamtalen. Håndspåbyggelsen er en vigtig markering ved dåbsvelsignelsen, bemærkes det af størstedelen af præsterne i undersøgelsen.

28 ud af de 32 præster holder selv hånden på barnets hoved under velsignelse

2 synes de er udfordret af, at børnene ikke vil have det, og kommer nogen gange ud i, at de så tager barnet i hånden eller aer det på kinden

2 præster involverer forældre og faddere i håndspåbyggelsen. 1 holder sin hånd på barnets hoved, mens forældre og faddere lægger deres hænder på barnet. Og 1 lader forældre og faddere lægge hånden på barnets hoved, og markerer selv med sin egen hånd øverst.

Et par eksempler fra provstierne. I et provsti siger præsterne:

Præst 1: Holder hånden på barnets hoved – synes velsignelsen er stærk, og håndspåbyggelsen på barnet

Præst 2: Synes det er en meget, meget flot velsignelse, som understreger med syndernes forladelse, at nu er Gud og det barn uadskillelige i og med Guds løfte, og jeg har skænket dig syndernes forladelse på forhånd, altså det er simpelthen givet til dig og det synes jeg det kan dårligt blive stærkere som opsummerings velsignelsesbøn end det der sker, men det er store gamle ord.

Præst 3: Fordi der er så få håndgribelige ting, der er korstegnet, der er vandet og så det, så virker det, at man lægger hånden på barnets hoved synes jeg stærkt for alle, og så kan jeg rigtig godt lide, at der er blevet plads til udgang og indgang at man går ud i livet og engang skal man vende tilbage til det liv, den der betoning af ud af, jeg synes det er flotte ord.

Præst 4: Jeg synes Grundtvig rammer helt plet der. Han kalder den velsignelse for forsikringen, altså ikke sådan en forsikring, at nu kan der gå noget galt for dig, men en forsikring om at du har nu fået de ting, som vi har læst og bedt om, det synes jeg er en knaldgod formulering og der synes jeg at i lyset af det, så er ordene fra salmernes bog med Herren bevare din udgang og din indgang der synes jeg, det er oplagt at se det som en markering af, at nu går jeg ud af et sæt vilkår og nu går jeg ind under et nyt sæt vilkår, altså det reelle skifte, det reelle nye kapitel i at med at du er blevet døbt der synes jeg, vi får lagt en bold lige til højrebålet og den kan vi spille og så bliver der sagt meget tydeligt at han styrke dig med sin nåde.

Der er ingen fra de fire præsters menigheder, der husker ordlyden af velsignelsen. Men et par af dem husker, at præsten lægger hånden på barnets hoved. En enkelt repræsentant mener at huske nogle ord – Gud som har begyndt sin gode gerning i jer – til vor Herre Jesu Kristi dag – fuldfører en anden repræsentant – det er rettelig ikke ordlyd fra dåbsritual men fra konfirmationsvelsignelsen.

I et andet provsti siger præsterne:

Præst 1: Nej, mine tanker er, at nu er barnet blevet døbt, vi har gjort det som vi har fået besked på af Jesus, og derigennem så har han også holdt ord. Det er egentlig det, vi siger til barnet, det her er nu din virkelighed, og det er det, hånden på hovedet siger nu, nu lægger jeg den her virkelighed på dig, det er faktisk den virkelighed, du har fået, og så synes jeg den samler så fint op fra 1. Peter og hele vejen igennem. Jeg har gjort mig nogle overvejelser over, hvorfor man skal gå ud før man kan gå ind, Herren bevare din udgang og din indgang fra nu og til evig tid, det er jo tyvstjålet fra Salmernes Bog, men i dåben synes jeg, det har fået en helt ny betydning, fordi jamen hvor er du henne, du er i Fars hus lige pludselig- ikke, du er i Fars hus og han bevarer din udgang, du går ud i din hverdag og hvor du hører hjemme og så ja

Præst 2: Og jeg ændrer heller ikke noget på det, og jeg har også i dåbssamtalen gjort rede for, at det her egentlig stammer fra ørkentiden, hvor du går ud af dit telt og ind i dit telt, og det må vi så forstå på den måde, at vi har måske også sunget ”Se nu stiger solen” ikke sandt, at du skal ud på verdens kyst og at du er taget tilbage på livets kyst, sådan at det er udgang til livet og indgang til livet

Præst 3: Jeg har det med dåbsvelsignelsen på samme måde som med den indledende lovprisning, at det er virkelig så stærke ord, at jeg laver ikke om på dem, og jeg er meget bevidst om at give dem plads og vægt, og der synes jeg netop med håndspålæggelsen, der gør jeg virkelig hvad jeg kan for at have øjenkontakt med barnet og have fuldt fokus på barnet

Præst 4: Jeg kunne heller aldrig drømme om at ændre på de ord. Vi har altid også talt om i dåbssamtalen, hvor jeg siger det her med de her dobbeltheder, der er gennem hele dåbsritualet, og det er en af de bibelske måder at tale på, ja dobbeltheder, så jeg siger i dåbssamtalen, lyder det altid, at Herren bevarer din udgang, det betyder at hver gang du går ud af kirken og indtil du kommer ind igen, så der et egentlig en måde at sige altid på, får jeg sagt, og jeg tænker egentlig på at i gamle dage er det jo det tidspunkt, man fik dåbshuen på, at det var ikke en man havde på fra starten, så velsignelsen der er hånden eller huen, det var der, hvor man sagde, at der skulle holdes på den, nu er det vigtigste sket for dette barn, nu holder vi fast på det og derfor gav man det dåbskysen på i gamle dage der, så jeg tænker at det er de ord, det har barnet at klynge sig til eller holde sig fast til derefter, det tilsagn

Der er ingen fra de fire præsters menigheder, der husker ordlyden af velsignelsen. Men de husker håndspålæggelsen, at præsten lægger hånden på barnets hoved. Det er igen en konfirmationsvelsignelse, de husker. De er enige om, at de kan høre, hvis præsten siger forkert, men huske velsignelsens ordlyd kan de ikke.

Menighed 2: den almægtige Gud, Vor Herre Jesu Fader

Menighed 1: gerninger, han fortsætter og fuldføre dem til livets ende eller sådan et eller andet

Menighed 2: Jesu Kristi egen dag

Menighed 3: hvordan er det nu

Menighed 1: men vi kan høre, hvis han siger forkert

Menighed 2: det er noget med som nu har antaget dig til sit barn

Menighed 4: med sin nåde

Menighed 4: nej det er til konfirmationen

Menighed 2: jeg er lige ved at tro, at det er til konfirmationen og håndspålæggelsen

Menighed 3: og nu har vi gået i kirke i så mange år

I et andet provsti siger præsterne:

Præst 1: Jeg kan ikke huske fra hvilken salme det er, jo det er salme 121 fra det gamle testamente. Ja meget fint, jeg har ikke gjort mig nogle særlige tanker om det

Præst 2: Jeg bruger det sidste meget i samtalen, fordi jeg har hørt forkerte prædikener om det med udgangen og indgangen, og så bliver det lavet om til indgang og udgang, indgang til livet og udgang fra livet og sådan noget, og det er nogle præster, ja du kan finde det i prædikener og det er nogle præster, der helt har misforstået den der salme den gammeltestamentlige, hvor den kommer fra at det skal være funktionen i Bibelen, men jeg sammenligner jo også i dåbssamtalerne med den der, er det en Netto reklame at det tager kun 5 minutter at man bliver lidt længere, og jeg taler i dåbssamtalen om at nu bliver barnet døbt og det bliver sendt af sted med den der velsignelse Herren bevare din udgang og din indgang, og det betyder, at vi velsigner barnet som nu går ud af kirken og så er det ud i verden og i livet o.s.v. men ind i kirken og få fyldt på igen, så jeg bruger det i en pædagogisk sammenhæng i dåbssamtalen, så det er ofte introduceret

Præst 3: Ja det kan jeg godt finde på at tematisere, ikke altid, men ofte

Præst 4: Jeg kan godt, altså jeg lægger hånd på barnets hoved og det er det storladne i ordene, så jeg er tilfreds, jeg har egentligt aldrig tænkt mig at lave det om, det har jeg ikke, altså jeg vil godt sige, at i dåbssamtalen der pointerer jeg det faktisk meget, og jeg siger, at det er ikke mig, der siger forkert, og jeg siger det er udgang i dette liv og indgang i det evige liv som faktisk starter her ved dåben hvor de er født op af dåbsvandet, og nu er de Guds børn, Gud værner om os mens vi lever og når vi er døde, så jeg gør meget ud af det, og det er det jeg mener med det storladne, det er også noget med at pege på de ord, hvis de nu står og har lampefeber, nogle gange er det svært at høre efter i virkeligheden

I samme provsti udtaler menighedsmedlemmerne adspurgt om, hvad der efterfølger dåbshandlingen:

Menighed 1: ja hvad er det præsten siger, præsten siger noget et eller andet

Menighed 2: men er det korsslagningen den gang, nej

Menighed 1: det er noget med at nu er barnet blevet døbt og

Menighed 3: indlemmet i menigheden og

Menighed 2: indlemmet i den kristne menighed og

Menighed 1: så siger hun da noget til forældrene, gør hun ikke det

Menighed 4: jeg er næsten sikker på at præsten slår korsets tegn og så beder vi Fadervor, men jeg vil ikke lægge hovedet på blokken

Menighed 2: ja men jeg synes også, det er noget med at lægge hånden på barnets hoved og så bede Fadervor, altså jeg kan se den hånd der rundt om det lille hoved der

I et andet provsti beder en præst faddere og forældre være med til håndpålæggelse ved dåbsvelsignelsen, og hvor der ingen andre steder er så store dele af ordlyden, der huskes, så siger menighedsmedlem fra dette sogn:

Menighed: Jamen det er den her med at bevare din indgang og din udgang og præsten holder hånden på hovedet af barnet ikke, og der har vi så en lille krølle på det ovre hos os, fordi jeg er ikke klar over om alle præsterne gør det, men den ene gør det i hvert fald og måske også den anden, jeg tror aldrig jeg har hørt den tredje, men der beder præsten fadderne om at lægge hånden på hovedet af barnet også mens der bliver bedt for dem og det synes jeg er en rigtig fin gestus, fordi det inddrager jo netop fadderne på en helt anden måde, tror jeg, i stedet for at de bare står og hører

En lille kuriøsitet fra denne del af dåbsritualet er, at der åbenbart også blandt præster med lang anciennitet kan være tale om, at der kan varieres i ordlyden og endda med tanken, at det er den autoriserede ordlyd, der anvendes:

Præst 1: Så vidt jeg husker står der ikke den opstandne, kun den korsfæstede, jeg siger den korsfæstede og opstandne ja

Præst 2: Modtag det hellige korsets tegn til et vidnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfæstede og opstandne frelser

Præst 1: Jeg tror kun der står korsfæstede

Præst 2: Jamen så siger jeg også opstandne

Præst 3: Der står kun korsfæstet, jeg holder mig til korsfæstet

Præst 4: Altså det undrer mig, hvis der ikke står opstandne

Fadervor

Til gengæld er menighederne helt enige med deres præster i, hvilken udgave af Fadervor, der anvendes. Og hvor præsterne har en praksis med at lade faddere være med ved håndspålæggelse under dette led, bemærker menigheden det også som et positivt træk i handlingen.

Faddertiltalen

Faddertiltalen ligger ved dåbshandlingens afslutning. Det er her, der bl.a. sættes fokus på forældre og fadders ansvar i oplæringen af dåbsbarnet i det kristne tro, jævnfør indholdet af den vejledende tiltale i ritualbogen. Det er vel at mærke en vejledende tiltale. En af præsterne citerer fra *Højmessens i den danske folkekirke – liturgisk håndbog I*, at ”Præsterne har indholdsmæssig forpligtigelse med ordlydsmæssig frihed”. Som det vil fremgå af den følgende gennemgang, vælger stort set samtlige præster at formulere deres egen faddertiltale, om end der er stor forskel på graden af variation fra gang til gang. Faddertiltalen får i det følgende relativt stor opmærksomhed, da det er et led, der er præget af både frihed og variation og samtidig fremhæves af præster som det frie led, hvor de kan og skal formidle dåbsteologi. Vi har derfor valgt at give et større indblik i, hvordan præsterne tænker denne formidling og hvordan den opfattes af tilhørere.

Præst: Jeg har en faddertiltale, som jeg har skrevet ned, men jeg kan den efterhånden udenad, og hvor jeg så betoner deres ansvar og deres rolle, og hvad det er barnet skal lære Fadervor osv., og betoner det her med at tegnet, der i dag er sat på barnets hoved, pande og bryst, og selvfølgelig kan det ske at barnet oplever Gud som fjern og kirken som ligegyldig og skulle det ske, så skal de altså vide, at det er deres opgave at minde barnet om det der tegn og Gud, og det kan godt være at et menneske lægger afstand til Gud, men at Gud ikke opgiver sit menneske, så det bliver sådan lidt betoning af deres opgave på flere planer forholdsvis kort

Fra samme menighed, hvor der er flere præster, fortæller følgende ordveksling om opfattelsen af faddertiltalen og ordlyden:

Menighed: ja vi har en faddertale, der afhænger af hvilken præst det er

Interviewer: har I indtryk af at det er en fast tale for den enkelte præst også?

Menighed: ja

Interviewer: kan I huske lidt af hvad der bliver sagt?

Menighed: der er i hvert fald en, der siger at fadderne har jo en stor opgave, og bl.a. når barnet bliver en 13-14 år hvor forældre i hvert fald er helt umulige, så må fadderne træde til

Det er en anden af præsternes faddertale, der her refereres stort set ordret. Som det også vil fremgå i det følgende er der en klar tendens til, at hvor faddertalen er relativt fast og har klare, forståelige og måske også underfundige vinkler, vil menigheden oftest kunne gengive egentlige sætninger fra talen.

Ingen af præsterne springer faddertiltalen over. En enkelt præst vælger dog at lægge den som indledning til dåbshandlingen, som en kombineret dåbstale og faddertiltale, der også inkluderer en henvendelse til menighedens om dennes opgave:

Præst: Jeg har den jo i min dåbstale inden dåben, for jeg vil gerne skærpe, at de faktisk inden vi går i gang med dåben ved, hvad det er de skal til og i gang med, så derfor har jeg lagt den foran... der siger jeg også, at det er jeres opgave, men at det faktisk er hele menighedens opgave, så tag barnet med, så de kan hjælpe jer med det, det plejer jeg også lige at nævne der til sidst

Fast, forskellig eller ritualbogens tale?

22 præster bruger en fast tale, som de selv har formuleret. Ud af de 22 har de 12 skrevet deres faddertiltale ned, men er ikke bundet til manus, da de kan det udenad. Og de øvrige 10 har en fri formulering, uden skrevet manus, men dog den samme tale. 3 kan dog finde på at ændre talen efter omstændighederne. Og 3 har fundet en del af deres ordlyd i ritualbogen. De fremhæver blandt andet muligheden for øjenkontakt under talen som argument for at kunne den udenad og ikke læse op. I en del tilfælde bygges den faste tale op over ritualbogens, og der, hvor der anvendes dåbslys inddrages det oftest. Ligeledes er det almindeligt at inddrage børnebibel i talen, som dåbsfamilien efterfølgende får.

Præst: Ja, jeg har også lavet min egen og justeret lidt på den, men det er nogenlunde den samme fra gang til gang, jeg bruger som faddertiltale, og der er en af de ting, jeg har lagt vægt på, er når jeg siger forælder og faddere, så nævner jeg også deres navne, jeg har fået en præsteseeretær, så jeg har fået lavet et papir, hvor hun sætter de rigtige navne ind, og det kan jeg se, at det synes de er rart, at deres navne bliver nævnt, og det er det, jeg nok mest har lavet om i den, det er at jeg har indflettet noget i det med at blive opdraget i den kristne tro og jeg taler om børnebibelen og

hvorfor det er vigtigt at læse i den og det med børn som stiller spørgsmål til deres forældre og at vi skal snakke med dem om hvad troen går ud på, vi inviterer dem også til at bruge kirken som et sted hvor de kan tænke på hvad de selv tror på og så til fadderne til sidst om at deres opgave særlig det med at hvis forældrene skulle dø inden barnet

Præst: Jeg har også efterhånden udviklet en fast formulering, og jeg er så gået den anden vej, så jeg forklarer, hvad det vil sige at blive podet, for jeg siger så at fadderne og forældrene skal bede for og sammen med lille Viktor for at han må blive i Kristus, lige som han nu bliver i kærligheden lige som han nu ved dåben er indpodet i ham, og så siger jeg, at det er et smukt og stærkt billede på vores forhold til Gud og på dåben, at Gud er gartner og tager os som kviste og poder os på Kristus som er livets træ, og så vi igennem ham får tro håb og kærlighed og livskraft til evigt liv, fordi jamen jeg synes netop der er stor pædagogik i det billede, men jeg er med på at hvis ikke man forklarer det, så forsvinder det så går det hen over hovedet

Præst: Jeg har skrevet noget ned, jeg har noget på skrift, men jeg holder den aldrig som jeg helt har skrevet den ned, og det er fri ordlyd, for det er ikke som det er, det er sådan min formulering på en eller anden måde altså som jo selvfølgelig også er lidt en udlægning af hvad der er sket, men også hvilken opgave det fører med sig og have været vidner til den her dåb

Præst: Ja, det er praktisk taget det samme hver gang, men det knytter til, at dåben er en gave og så siger jeg både noget om, at gaver jo først rigtig er noget ved, når de bliver pakket ud, og så snakker jeg om at pakke den her gave ud, så den bliver til glæde og gavn, jeg moraliserer ikke over at der er jo ikke noget ved det hvis den ligger hjemme i skabet, og så siger jeg at det ligger i gavers natur at de skal pakkes ud og det kan man gøre på mange måder, og så får de en dåbsbibel og kan pakke ud på den måde og bede Fadervor og gå til familiegudstjenester og hvad det er, og somme tider kan forældrene desværre ikke klare den der udpakning selv, og så må fadderne træde til, men de kan faktisk godt hjælpe til også nu, som det er, og så i dåbsbibelen gøres plads til at fadderne kan skrive deres navne i og siger jeg det simpelt der, så de børn kan vokse op og vide at i det her står de sammen, og vi giver også et lys

Præst: Jeg har faddertiltalen, men ikke i ordlyden, som den står i ritualbogen men en mere udfoldet tale, altså jeg det er rimeligt fast, men det er ikke ordene fra ritualbogen f.eks. indpodet, der er ikke nogen der ved, hvad indpodet betyder, det er håbløst at bruge det sprog så man må finde på nogle andre ord så jeg konkretiserer både i forhold til forældre og også lidt mere fyldigt omkring faddere, det synes jeg mangler i den nuværende faddertiltale

Præst: Jamen det er også noget, jeg ligesom selv har formuleret og aldrig skrevet ned men bare bruger, og det er de samme billeder det her med at de er vidner til dåben i dag, og de er barnets voksne ven, og så får jeg udfoldet, hvad en voksenven er, og hvor vigtigt det er at have en sådan en, som man kan stille alle de store spørgsmål til i livet, som man kommer på fra man allerede er 3 år har jeg erfaring med derhjemme, og prøver nogle gange sådan lidt i sjov at give nogle eksempler på, hvad man kunne lave med det her barn, det kunne jo være at man en dag passede det og så kunne bede Fadervor ved sengekanten eller tænde det lys, det får med hjem som gave eller bare kigge på billeder i børnebiblen, sådan at man lige får nogle håndgribelige ting med hjem som ikke bliver noget, der er alt for meget

6 præster har en forskellig tale med hver gang. 3 har skrevet talen ned, og 3 har intet manuskript, og talen opstår i situationen. En af de præster, der holder en fri tale, bemærker, at der er en slags fast afslutning:

Præst: Men den slutter altid med det samme, at hvis det lykkes for jer og lægge vished ind i jeres barns hjerte at Gud er med ham alle dage indtil verdens ende, så har I givet barnet den største gave man kan give ham så tillykke med det og god arbejdslyst

En anden præst har formuleret nogle forskellige taler at veksle imellem:

Jeg har en 6-8 stykker, som jeg veksler mellem, og det er tit, at de er bundet op på den samme, at hvis jeg har haft ”Fyldt af glæde” til dåbstale, så fortsætter den i sporet, så forsøger jeg at binde dem sammen, så det bliver i samme spor, og hvis det er ud fra søndagens tekst at jeg har vægt, så bliver den også der, men nogle gange kan det jo bare ikke hænge sammen, og så er det så bare en anden, men en sådan 6-8 stykker har jeg som jeg veksler imellem, og når jeg ikke kan holde ud at

høre på mig selv sige den, så skifter jeg, men hvis jeg har dåb 4 søndage i træk, så er det ikke den samme, jeg bruger 4 søndage i træk, så skifter jeg, så roterer jeg

Her bliver det værd at pointere, at denne variation ikke bemærkes helt tydeligt af menigheden, og variationen mellem talerne ændrer ikke ved opfattelsen, af at det er de samme ting, der siges, om end der kan være nuanceforskelle. Adspurgte om der er en fast tale, svarer de:

Menighedsmedlem 1: Jeg mener også det er den samme

Menighedsmedlem 2: Det er ikke lige hver gang det er ordret, præsten står ikke direkte og læser men selvfølgelig har vedkommende sit papir med som støtte

Menighedsmedlem 1: Foruden det der med at fadderne skal fortælle om at hvordan og hvorledes så er der også noget med at synge med dem af de der forskellige små salmer som de sådan kan lære

Menighedsmedlem 2: Ja, og lære dem at bede en bøn

En enkelt af præsterne nævner muligheden for, at dåbsfamilien får en kopi af faddertiltalen, hvis de ønsker det:

Præst: Jeg har den på skrift, men er fri i forhold til den, men holder mig faktisk ret meget til det, fordi dåbsfamilierne har fået at vide, at hvis de efterfølgende gerne vil have det, så må de gerne få det til barnets bog, eller hvad det nu er – de får det ikke pr. automatik, de kan bede om det

En anden præst nævner, at vedkommende bliver inspireret af søndagens tema:

Jeg lader mig inspirere af søndagens tema, prædikentema, og prøver at få dåb og faddere og det at de er vidner og har et oplæringsansvar, ja det skal være med hver gang, men kan vi sige applikationen kan godt blive hentet fra søndagens tema også, så jeg har det lidt frit

4 præster bruger de vejledende faddertiltaler fra Ritualbogen. 2 bruger nr. 1 og 2 bruger nr. 2. En af de præster, der bruger nr. 1 har tidligere har brugt sine egne frie taler, og en af de præster der bruger nr. 2 bemærker, at vedkommende kan finde på at føje et øjebliksbillede til:

Præst: Men jeg bruger den anden af de to, og jeg læser den aldrig op, men jeg siger den stort set som den er, og det gør jeg nok i halvdelen af tilfældene, men i den anden halvdel der improviserer jeg, og det kan være helt banalt, og det kan være en længere ting, det kan være oplevelser, eller noget der falder mig ind, eller hvis jeg har set en sommerfugl i et vindue eller et eller andet, eller hvis der er sket noget eller barnet har tabt sutten eller noget ikke, så forklarer jeg et eller andet ud fra det og kommer med en lille smule løst og fast, og det kan være alt muligt, men ikke planlagt, jeg ved det ikke inden gudstjenesten, og jeg lover aldrig noget, fordi det kan også være at jeg vælger netop at holde mig ganske kort til faddertiltalen måske endda næsten kortere end den står, fordi jeg ved, at jeg vil give dåben opmærksomhed i prædikenen

Hvem adresseres i faddertiltalen?

31 præster adresserer både forældre og faddere i faddertiltalen

1 præst adresserer alene fadderne.

Præst: Men det snakker man jo om i dåbssamtalen, hvad det betyder at få barnet døbt, tænker jeg, så derfor har jeg da kun tænkt faddertiltalen som netop faddertiltale

8 ud af de 32 præster adresserer tillige menigheden. 2 præster adresserer samtidig familie og venner. 1 præst overvejer at have menigheden med i talen. Eksempler på adresseringen til menigheden er som følger:

Præst: Jamen det er også rimeligt fast, jeg kan godt lide sådan at begynde faddertalen, tiltalen siger jeg altid med sådan at sige et eller andet, hvis barnet har kigget mig i øjnene under dåben eller har sagt en lyd eller har tabt sutten, så kan jeg godt lide at sige det sådan, at det kunne I ikke se, men alle jer der står heroppe, i så alt på tætteste hold, så sådan ligesom at inddrage menigheden i, hvordan reagerede det barn så egentlig på at blive døbt eller på at være her eller hvad skete der lige. Jeg har en meget folkelig tiltale

Præst: Jeg kan tale til menigheden, jeg siger tit, at nu er I vidner såvel som menigheden er vidner, I er bare skrevet ind i kirkebogen som vidner og taget ud af familien på den måde også, men egentlig er menigheden også vidner på, at barnet er døbt

Præst: Ja, jeg inddrager altid menigheden og siger, at nu ved I godt, hvem det er, vi mere skal bede for, og det er blevet nævnt her og fortæller forældrene, at lige præcis hvis de bliver i tvivl så er vi her altid om søndagen, når der er nogle folk her og værsgo og jeg er her selvfølgelig også, så ja menigheden bliver gjort delagtig

Præst: Jamen, jeg starter jo også altid faddertiltalen med at sige kære forældre og faddere og også kære menighed, og så gør jeg noget ud af det der med at de er vidner på, at barnet eller den unge er blevet døbt, og så den opgave det medfører på en eller anden måde

Præst: Jeg tænker også, at der siger jeg også, at det er jeres opgave, men at det faktisk er hele menighedens opgave, så tag barnet med, så de kan hjælpe jer med det, det plejer jeg også lige at nævne der til sidst

Hører menigheden, at de bliver adresserede i faddertiltalen?

Af de 8 præster, der adresserer menigheden ved faddertiltalen, der har de 5 af dem 2 repræsentanter fra deres menigheder. 1 præst havde ingen repræsentanter med, og de 2 sidste præster havde hver en repræsentant med. Der er i alt 3 repræsentanter, fordelt på 2 menigheder, der oplever at talen også er henvendt til dem:

Menighed: Menigheden bliver jo kaldt som vidne

Menighed: Det siger præsten også til fadderne, at vidne det er jo nogen der har set noget, det siger vedkommende, det tror jeg præsten indleder med at sige faktisk, at vidne det er jo nogen der har set noget, og I kan fortælle barnet at de er blevet døbt og at det foregik sådan her

Menighed: Ja egentlig sådan lidt, det kunne også godt være den der med at I er alle vidner til og at I må godt alle sammen drage omsorg for at det barn og følge det barn altså det er lidt sådan den måde det kommer på i hvert fald

De andre menigheder, hvor præsterne ikke henvender sig direkte til menigheden, oplever sig heller ikke inkluderet i faddertiltalen. De oplever, den er henvendt til dåbsforældre og fadderne.

Hvad husker menigheden af faddertiltalen?

Det er tankevækkende, at selvom faddertiltalen hos de 24 ud af de 32 præster slet ikke er henvendt til menigheden, så husker menigheden grundstammen i faddertiltalens indhold. Det gælder også de 8 menigheder, hvor præster har tænkt menigheden med i talen. Der er meget stor overensstemmelse hos præster og menighedsmedlemmer, vi har interviewet, om hvorvidt faddertiltalen er fast eller forskellig.

Der er 6 steder, hvor menighedsmedlemmerne er i tvivl.

Et sted har præsten skrevet talen med forlæg i ritualbogens ord, men kan finde på at tilføje nye vinkler, lidt spontant på selve dagen. Repræsentanten fra denne menighed er i tvivl om talen er fast eller kan variere, men det giver god mening, da det er tilfældet.

Et andet sted er tvivlen opstået, da der er flere præster, og menighedsrepræsentanterne hører talen ens, selvom den er forskellig blandt flere præster.

De øvrige steder hvor der er flere præster, kan menigheden godt høre, at det er forskellige taler, de pågældende præster holder, men de kan være mere i tvivl om ordlyden af talen.

Nogle af de formuleringer, der huskes, er når præsten bruger et billede i sin tale:

Menighed: Nej ikke direkte men præsten henviser mange gange til, at det døbte barn er podet på en stamme ligesom en gartner poder nogle grene på et træ, og det synes jeg det kan menigheden også opfatte som, at nu er det nye barn det barn podet ind på den samme stamme alle vi andre... det synes jeg det virker stærkt, at selv om man har hørt det mange gange så

En præst udtalte om behovet for at udtrykke faddertiltalen med friere ord:

Præst: Den nuværende faddertiltale giver ikke mening, folk forstår den ikke, og det er også derfor

jeg propper den ind i dåbstalen, og så bruger jeg den fast, den samme ordlyd men på dansk.

Menighedens opfattelse af netop denne præsts faddertale underbygger ret markant den påstand:

Menighed: Ja, fordi præsten gør rigtig meget ud af det og præciserer, at de jo nu skal være klar over, at de skal huske på nu, at deres barn nu tilhører Jesus og vil altid være en del af den familie, som barnet bliver døbt ind i, og at uanset hvor det barn kommer hen i verden, så vil barnet altid kunne henvende sig, præsten bruger faktisk en mobiltelefon som symbol på, at den telefon til Vorherre, den er altid åben, den er aldrig slukket, uanset i hvilken situation man står i, og man har brug for hjælp, så kan man altid bruge det at folde sine hænder og bede men altså på en god måde og sådan en mere moderne måde, så folk i hvert fald ikke er i tvivl om at barnet nu er blevet døbt og tilhører den danske folkekirke og den menighed, de er iblandt, og jeg synes egentlig, hun gør det rigtig godt det synes jeg

Andre formuleringer der bl.a. huskes er:

Menighed: Til gengæld synes jeg, at præsten gør meget ud af, som jeg fortalte tidligere, at bære fadderansvaret lidt længere, også når det er en sur teenager

Menighed: Så gør præsten meget ud af at netop det med at favne barnet, uanset hvordan det opfører sig

Menighed: Jo den der med formaningen om at opdrage barnet i den kristne tro den er fast, den er altid med, men derudover, der er i hvert fald, der synes jeg vores præster udvider det, til noget mere, det er ikke bare den faste kliché, og det synes jeg der er lidt forskel på

Afslutningsordene

Når dåben skal rundes af, følger langt de fleste af præsterne ritualbogens ord: Fred være med jer!

28 præster bruger afslutningsordene "Fred være med jer!". Dog er der enkelte, der føjer sætninger til:

En præst siger: Gud give jer sin hjælp og velsignelse, fred være med jer.

En anden præst siger: Dertil give Gud jer sin nåde og velsignelse, fred være med jer.

En tredje præst bruger forskellige variationer:

Ja, jeg tror næsten altid, fred være med jer, men jeg er ikke sikker og det er ikke nødvendigvis det sidste, der sker, fordi det kan ske efter faddertiltalen, at der kommer en opfordring til at tænde dåbslys for dem, men de bliver altid sendt med en eller anden sendelse, Guds velsignelse, ikke nødvendigvis en formuleret en, det kan være en, jeg har skrevet

En fjerde præst bruger også fredshilsenen samt den stedlige tradition med at give et dåbsord.

En femte præst har fredshilsenen som afslutning på Fadervor inden faddertiltalen

2 præster afslutter med ordene: God fornøjelse og god arbejdslyst/Tillykke og god arbejdslyst.

1 præst afslutter med ord om ”Et hverv de har taget på sig, må Gud hjælpe dem til det”.

1 præst afslutter med: Må Gud give jer sin velsignelse dertil (hvorefter der følger et selvvalgt dåbsord).

6 præster nævner, at de også siger tillykke, inden ”Fred være med jer”. Et eksempel er:

Præst: Jeg siger tillykke med dåben, for det synes jeg mangler, og så på en god dag så får jeg så sagt, at her er børnebibelen og dåbsattesten ligger inde i børnebibelen, fordi jeg synes, det er sådan en stedmoderlig ting at gøre det under salmen efter, og så står jeg sådan lidt og hvisker og tillykke, tak for jeg fik lov og sådan et eller andet og så giver jeg dem sådan, det må I andre egentlig ikke se, børnebibelen, ja på en god dag, jeg håber i hvert fald jeg kan få lært mig at sige tillykke eller at det er en festdag eller få det frem + Fred være med jer

Præst: Jeg siger absolut fred være med jer, og det har faktisk at gøre med at det skal jo siges både efter dåben og efter faddertiltalen, og det er en af de ting, hvor jeg faktisk godt kan være ved at glemme det både på det ene og det andet tidspunkt, og jeg synes det er meget vigtigt at sige det, fordi det er en fredshilsen, og Grundtvig har jo også skrevet sådan nogle gode salmer om, at den der hilsen den skal ved dåben den er meget vigtig, så jeg siger fred være med jer, og så vinker jeg dem ned, og jeg går jo ned under anden salme og smiler bredt og deler bøger ud til højre og venstre og kan godt også godt veksle et par ord selv om de andre synger en salme, det generer mig altså ikke

Hvad husker menighederne?

2 menighedsrepræsentanter husker afslutningshilsenen Fred være med jer.

Den ene at det bliver sagt som afslutning på faddertiltalen, i overensstemmelse med præsten, og den anden at fredhilsenen lyder umiddelbart efter Fadervor, inden faddertiltalen, helt i overensstemmelse med den pågældende præsts praksis.

Til gengæld husker menighedsrepræsentanterne til de 4 ud af 6 præster, der bruger at sige tillykke, at de siger dette. En enkelt husker formuleringen af en af de andre præster i sognet: må I have kræfter og mod til at løse den opgave, I har fået, eller sådan noget i den stil.

Inddragelse af dåb i gudstjenesten – i prædikenen, invitation til nadver, mm.

På spørgsmålet om hvorvidt præsterne tager højde for, at der er dåb i gudstjenesten, fremgår det klart, at de gør de:

17 præster nævner, at de inddrager dåb i prædikenen, hvis der har eller der skal være dåb i gudstjenesten. Nogle oftere end andre.

Præst: Jo det gør jeg i høj grad, jeg har kun 1 dåb i måneden sådan cirka, og så kan man godt lave en særlig fest ud af det, der er måske 2 der bliver døbt samtidig, jeg har ca. 20 dåb om året og det er ca. 1 om måneden og det bærer gudstjenesten præg af, salmenumre, prædiken, alterindledning og ja.... jeg beder også altid for de døbte i kirkebønnen

Præst: Hvis det giver mening i prædikenen, så kan jeg godt nævne det altså i forhold til dåben som betydning i kristenlivet

4 præster nævner, at de skriver en let tilgængelig prædiken, hvis der er dåb, eller korter prædikenen lidt, hvis der er mange børn i kirke den dag.

7 præster nævner igen, at de tager hensyn i deres salmevalg til, hvis der er dåb.

14 præster nævner, at de inkluderer dåbsbarnet/dåbsbørnene i kirkebønnen, 2 af disse præster nævner, at det er dåbsbørnene, forældre og faddere, der bedes for:

Præst: Jamen vi skærer en læsning i formessen, hvis der er dåb. Jeg gør ikke noget særligt ud af for at inddrage dem under prædikenen, men det viser sig ret tit, at det er forholdsvis oplagt i kristendommen at snakke lidt om dåb jævnligt, og så kommer det med der. Det gør det sådan set også nogle gange, hvor der ikke er dåb, men det er jo godt at referere til noget vi lige så og så nævner jeg faktisk dåbsbørnene og deres forældre og faddere samlet i kirkebønnen også som en særlig menighedsbøn på det sted der

Præst: Jeg indfletter af og til dåbsbarnet og dåbsfamilien i kirkebønnen, og leder dagens tekst op til det, taler jeg også gerne om dåb i prædikenen

8 præster siger, at når der er dåb i gudstjenesten, så har de flere regibemærkninger, som en hjælp for dåbsfamilien.

Præst: Altså jeg tror, når der er dåb, så giver jeg lidt flere regibemærkninger om at nu skal vi stå op og nu skal vi sidde ned og nu skal vi synge fra salmebogen osv., og jeg introducerer også nadveren lidt mere grundigt og understreger, at man er velkommen, også hvis man føler sig som gæst og forklarer også, at hvis man vil undgå at drikke altervinen at man kan godt nøjes med kun at tage brødet og bare dyppe brødet og efterlade resten af vinen det er også i orden, og så i selve prædikenen der er prædikenen sædvanligvis også lidt anderledes, når der er dåb på den måde, at jeg gør faktisk de ting jeg ville have sagt i dåbstalen, det lader jeg ofte på en eller anden måde være starten af prædikenen, så på en måde kan man godt sige, at jeg starter prædikenen med at holde en lille dåbstale, men det kalder jeg det selvfølgelig ikke og så starter jeg med at sige i den første sætning, jeg nævner forældrenes navn, barnets navn eller sådan noget, og så kigger alle jo op, hele dåbsfølget, nå nu handler det også om os, det er faktisk en del af tricket i det, at så går jeg i gang med at snakke om at ved dåben, symbolik og sådan, og det er jo også det at dagens evangelium osv., og så holder jeg egentlig den prædiken, jeg alligevel ville have holdt, så jeg holder ikke en dåbsprædiken, men på en måde så skriver jeg faktisk ind i prædikenen og så bagefter tilføjer jeg en form for dåbsindledning, og jeg tror det er fordi, jeg også har oplevet, at ind imellem kan jeg godt opleve at jeg synes, at når man så går i gang med prædikenen, så kigger de lige op og så konstaterer de, at så at det har ikke en skid med os at gøre og vores fest og vores barn og vores det er bare noget helt andet han nu snakker om og så på en eller anden måde give dem en

idé om, at det faktisk også er for dem. Det er egentlig tricket i det at gøre det på den måde og så også fordi jeg synes, det er godt at få jeg har også tænkt på at holde en dåbstale, men så kan så sige, at nogle af de ting jeg ville sige i dåbstalen får jeg så sagt på den måde også for at give en fortløbende undervisning om hvad dåben betyder

Hertil bemærker den pågældende præsts menighedsrepræsentanter, at præsten er god til at nævne dåb i prædikenen.

7 præster siger, at de gør noget særligt ud af at indbyde til nadver, når der er dåb. Se evt. også under dåbssamtalen, hvor flere præster taler med dåbsfamilien om dette ved samtalen.

3 præster nævner, at de kommer med regibemærkning om, at det er muligt at bruge dåbsværelset under gudstjenesten, (nogle taler i stedet med dem om det ved samtalen).

En præst nævner, at vedkommende tager hensyn til dåbsfamilien, mere end vedkommende troede. Dertil bemærker repræsentanterne fra den pågældende præsts menighed:

Menighed 1 (1): Altså det er nok lidt mere familievenlig synes jeg sådan resten af gudstjenesten, jeg ved ikke hvad du oplever

Menighed 1 (2): Nej det ved jeg ikke, det er sket en enkelt gang hvor præsten har kunnet flette noget med dåben ind i sin prædiken, men det var fordi teksten lagde op til det, men ikke sådan noget fast, det har jeg oplevet en enkelt gang, men ellers synes jeg ikke der er noget, man kan jo altid mærke der er flere børn, og det er jo dejligt

Menighedsrepræsentanterne har konsekvent lagt mærke til, når dåb nævnes i prædiken, og når der bedes for dåbsbørnene i kirkebønnen, når der er regibemærkninger, f.eks. om børnekirke eller brug af dåbsværelset. Dog er der 4 steder, hvor menighedsrepræsentanter ikke har lagt mærke til, at dåben indgår i prædikenen, men det er sammenfaldende med steder, hvor præsterne nævner, at det ikke er så ofte, de inkluderer dåben i prædikenen. Der er en enkelt præst, der nævner at være meget konsekvent med at inkludere dåben i prædikenen, men hvor menigheden ikke nævner det. Det sker, da de ikke besvarer spørgsmålet, men går direkte til at fortælle om deres børnekirke. Så derfra kan vi ikke konkludere, at de ikke har hørt referencen i prædikenen.

Kvantitative forholds betydning for udformning af lokal praksis

I Haderslev stift blev der i 2016 døbt 3.661 mennesker i de 173 sogne. Det tal dækker naturligvis over meget store lokale variationer, hvad baggrundsoplysningerne fra præsterne også har været med til at afdække. Nogle af præsterne fortæller om 40 dåb pr præst om året, andre godt 10. Det påvirker naturligvis både opfattelsen af dåben som led i gudstjenesten og bliver taget i anvendelse som hyppigt argument, når gudstjenestepraksis eller dåbsritual ændres for at forkorte enten det samlede tidsforbrug eller mængden af gentagne ord (eller begge dele). Gennemgående er der i så mange tilfælde tale om, at der findes særlig praksis ved et vist antal dåb pr. gudstjeneste, og derfor får spørgsmålet om de kvantitative forholds betydning for dåbsritual og gudstjeneste et selvstændigt afsnit.

Der findes i nogle sogne egentlige begrænsninger på antallet af dåb i søndagsgudstjenesterne, primært motiveret ud fra pladshensyn i særligt middelalderlige kirkerum. Men derudover findes der en række forskellige justeringer af praksis, som relateres til antallet af dåb. I det følgende præsenteres en række eksempler på sådanne justeringer, og afslutningsvis perspektiveres denne ændringspraksis. Ændringerne knytter sig primært til bønspaksis, trosbekendelse og selve dåbshandlingen og det efterfølgende Fadervor. Når det gælder bønnen, er det kun de steder, hvor der anvendes menighedsinvolverende bønspaksis, at der opstår hensyntagen til de kvantitative forhold:

Præst: Der findes jo den (bøn) der hedder præstens udgave eller ved flere børn, og hvis der er flere børn, så lader jeg ikke den ene familie læse og den anden ikke læse og så læser jeg, og så er den udgave der passer til flere børn, de er stort set identiske

Præst: Hvis der er 2 dåbsfamilier, så er der 2 bønner, og hvis der er 3 dåbsfamilier så beder jeg.

De overvejelser der her gøres gældende, kan også genfindes i praksis, når det gælder tekstlæsningerne. Her nævner enkelte præster, at de enten har en praksis med, tidligere har haft en praksis med eller overvejer at indføre en praksis med lægmands deltagelse ved læsningerne i dåbsritualet. Det giver imidlertid også kvantitative udfordringer, som det ses af følgende citat:

Præst: Når det er en lørdagsdåb sammen med en vielse f.eks. så får jeg bedsteforældrene til at læse, og det har vi overvejet, om vi skal have permanent, og der har vi også haft en lørdagsdåb med 2 dåb, og så var det en bedsteforælder fra hver familie der læste en tekst

Interviewer: Men du ville ikke gøre det i en søndagsgudstjeneste?

Præst: Jo muligvis men inden det bliver lavet om skal det jo ligesom være besluttet i menighedsrådet, og så er det igen det der med, at bliver det kun hver anden gang fordi hver anden gang, så vil bedsteforældrene jo ikke, og efterlader det så et indtryk af, at der bliver gjort forskel, selv om det i virkeligheden er, at nogle vil godt og nogle vil ikke, og det er det samme med dåbsbønnen, hvorfor skulle de ikke bede den i dag, nej for det ville de ikke

Særligt praksis omkring trosbekendelsen rummer mange variationer, betinget af kvantitative forhold.

Præst: Vi har mange dåb, så vi bekender den kristne tro efter første læsning altså inden dåbssalmen alle sammen, og så giver jeg dem den korte tilspørgsel

Præst: Jeg har fuld tilspørgsel ved trosbekendelsen, hvis der er 2 op til 2 dåb, og hvis der er 3 dåb, så synger vi den simpelthen der hvor vi står i dåbsritualet, og så kommer tilspørgslen umiddelbart efter

Præst: Men jeg synes godt nok det bliver meget sådan liren, liren, liren, altså det bliver sådan remseagtigt, hvis man har den 3 gange i træk, men det må man så bestræbe sig på, at det ikke bliver

Præst: Hvis der er mere end 2 dåb, så flytter vi trosbekendelsen, så den bliver en menighedsbekendelse efter tekstlæsningerne

Præst: Når der er 3 dåb, så siger vi trosbekendelsen sammen hele menigheden, og så er der korte tilspørgsler til de 3, og hvis der er 1 dåb, så er der fuld tilspørgsel

Præst: Vi har tit 3 dåb, og for mig har det altid været dødens pølse at skulle fremsige den der fulde trosbekendelse hele 3 gange

Menighed: (Trosbekendelsen lyder) lige inden tilspørgelsen, men når der er flere dåb så 3 eller 4 har jeg oplevet som sagt så 5 eller 6 det kan jeg ikke lige huske, men da springer præsten så let og elegant over og tager kun indledningen af de 3, 4 hvad hedder det afdelinger, så altså hele den der smøre med født af jomfru Maria osv. det kommer ikke med, så det bliver meget kort for ellers så kan det godt blive en forfærdelig seance, hvis 5 børn skal døbes, og man skal have og hvad hedder det gudmoderen skal svare på spørgsmålet

Interviewer: men hører I så trosbekendelsen i sin helhed på et andet tidspunkt i gudstjenesten?

Menighed: Nej aldrig. Jeg mener, når der er flere dåb, så at der er det kun indledningen til de 4 afsnit som der bliver svaret ja til, og det må gudmoderen jo været orienteret om på forhånd, for ellers kan der jo blive nogle problemer, men det ved jeg ikke, men der springer præsten altså lidt over, for ikke at skulle køre det igennem 3,4,5 gange

Præst: I den første tid jeg var præst, der sagde vi den, fordi vi har alle de der dåb, så menigheden skulle have lov at have det, men så oplevede jeg det der med at sige den og så sige den 3 gange mere, og jeg har været så konservativ med det at det skulle lyde fuldt til alle og det blev bare alt for meget, så der hvor vi så har skåret, det er jo så menigheden bekendelse, og det er jeg bare ikke særlig tilfreds med heller, og det er ikke menighedens skyld, men jeg tror det vil være bedre netop fordi vi har så mange dåb som vi har, og menigheden derfor nærmest ikke får lov til at sige trosbekendelse mere, og sige den fælles hvornår det så end skal puttes ind, og det er lidt besværligt, hvor det lige er, fordi det andet har det forløb, som det har, men få den sagt og så have en forkortet tilspørgsel, det vil være stærkt faktisk at bekende sammen alle sammen og så sige det, individets ja bagefter.

Den pågældende præst har åbenlyst sin menighed med på tanken om, at der noget i ritualforvaltningen, der kommer til at virke enten langsommeligt, tungt eller i modstrid med det flow, der findes i den øvrige gudstjeneste. Menighedsrepræsentanten fra det samme sogn udtalte det nedenstående – og udover at fortælle historien om, at præst og menighed her opfatter de samme udfordringer i den samme gudstjeneste, så understreger citatet også, at der – måske generelt i folkekirken – er et deficit i samtalefora mellem menighed og præster. Når både præst og menighed kan dele en frustration, men det

stadig er den samme praksis, må det til dels kunne tilskrives, at ingen af dem er klar over, at de faktisk deler standpunkt.

Menighed: jamen der bliver den (trosbekendelsen) sagt til hver enkelt, altså for mig der er det for meget altså, at man siger hele trosbekendelsen til hvert barn, der skal døbes. Hvis der er 3 så får man det hele og der kunne man godt, som man gør andre steder, sige trosbekendelsen altså alle i kirken, og så bliver der bare tilspurgt i den forkortede udgave til hver, nogen synes det tager for lang tid og ja

Et andet sted siger præsten:

Præst: Vi siger trosbekendelsen, når der er dåbsgudstjeneste, og vi synger den til alle andre, og det er for at dåbsfamilien skal kunne sige med på trosbekendelsen, for de kan ikke synge den, og den bliver vist på lærred, sådan at alle kan se med, og så når vi når til dåben, uanset om der er 1 eller 2 eller 3 så er der fuld tilspørgsel af hele trosbekendelsen til alle 3

Her er der diskrepans mellem præstens og menighedens udgave, for menighedsrepræsentanten fra samme sogn siger:

Menighed: Det kan ske, at hvis der er rigtig mange dåb, og det synes jeg at jeg har været udsat for, at hvis der nu er 3-4 stykker, så at menigheden så har sagt trosbekendelsen, og så at det er en kort udgave at præsten så tilspørger, men det er sjældent, at der har været så mange på en gang, og det er hvis der er 4 stykker, så kan det blive meget at spørge om det samme, trosbekendelsen 4 gange, så har vi alle sammen sunget den eller sagt den først hele menigheden, og så er det en kortere tilspørgsel

Ingen af de adspurgte argumenterede primært teologisk for den forkortede tilspørgsel, de, der argumenterede brugte kvantitative argumenter. Kun en præst nævnte, at der var teologiske grunde til at anvende en anden praksis omkring trosbekendelsen end den foreskrevne i ritualbogen, men det kom til at fremstå som efterrationalisering nærmere end teologisk betinget ændring i første omgang.

Præst: Vi har for år siden taget den beslutning, at når der er mere end 2 dåb, så laver vi fælles trosbekendelse efter læsningerne og så forkortet tilspørgsel, jeg kunne godt forestille mig, at vi laver det som fast at uanset hvor mange dåb der er, så bliver det en fælles trosbekendelse efter læsningerne

Interviewer: Og hvad for nogle overvejelser har I gjort jer for evt. at lave den ændring?

Præst: Jamen det bliver det her med at det er menighedens trosbekendelse sammen med barnet som vi siger for og med det for første gang, så det er klart menighedsinddragelsesdelen

På samme måde argumenterede flere præster for både fuld tilspørgsel og fælles trosbekendelse andre steder i gudstjenesten med enten postulatet om, at dåb uden fuld tilspørgsel er en discountdåb (et udtryk, flere anvendte) eller en apologetisk tilgang: det tager jo ikke så lang tid mere med den fulde.

Øvrige ændringer berører præstens håndspålæggelse under Fadervor, og hvordan dåbsfamilien placeres under dåbsritualets forskellige led.

Præst: Jeg lægger hånd på indtil 2 børn (under Fadervor), er der flere, så har jeg ikke hænder nok, så lader jeg helt være

Præst: Hvis der kun er 1 dåb, så står jeg ved familien ved døbefonten og er klar til at udføre dåben når jeg siger lovprisningen, dog når jeg siger den plejer jeg nok at dreje mig lidt ud mod menigheden for at inddrage, for at vise at selv om vi står heroppe så er I jo også med, det er der ligesom mulighed for at kigge ud over menigheden ved lovprisningen, hvorimod hvis vi har 2 dåb, så står jeg i midten foran døbefonten egentlig i korbuen og starter dåbsritualet siger lovprisningen der med familien siddende på de 2 forreste rækker lige dernede

Præst: Hvis der er 1 dåb så kommer alle fadderne med op, men hvis der er 2 eller 3 og der er mange faddere, så er der ikke plads, så er det bare forældre evt. gudmoder og gudfader der bærer barnet som også er med oppe plus søskende, og hvad der nu er af små børn, der er nysgerrige og sådan noget. Det jeg så gør, fordi fadderne ikke kommer med op, så bliver de ikke set, og det er jo et problem, og det fortæller jeg ved dåbssamtalen, så gør jeg altid, at når faddertiltalen kommer, så byder jeg fadderne blive stående sådan at de kan de dem. Det nævner jeg typisk under dåben, jeg siger, nu skal fadderne blive stående, og så kan de se hvem de er også, og skal de lige høre hvad

der kommer i faddertiltalen, og i samtalen der siger jeg typisk til moderen og til faderen så siger jeg, at så skal I ikke blive kede af at fadderne ikke kommer med op, men vi kan bare ikke have 12 faddere stående der og blomstre fordi de bliver set, de føler sig set på og det er meget sundt og godt for dem og så kan de huske, at de er faddere og når jeg nu nævner det, det er måske lidt uforståeligt at jeg smækker hele banden op alle 3 dåbspar eller hvor mange der nu er, de kommer op at stå ved døbefonten sammen, jeg vil ikke have det der vandren frem og tilbage under dåben sådan at det bliver deres separate dåb undervejs, altså det gider jeg ikke

Præst: Hvis der er 2 dåb, så har vi besluttet at gøre det sådan, at jeg holder indledningen kan man sige, den almene indledning til dåben mens begge familier sidder ned eller er ved deres pladser og så kommer op når selve dåben er, så det kun er så familierne er deroppe alene den ene kommer op og går ned og så kommer den anden op og så går ned så dvs. jeg har en indledende del, hvor de sidder ned, hvis der er flere dåb

Præst: Hvis der er tegn på at det bliver en lang gudstjeneste, så bruger vi nogle gange ”Herren strækker ud sin arm”, men de brugte 448, før jeg kom, og det har jeg fortsat med

Til det følgende citat skal knyttes en bemærkning. Også præsten fremhævede, at der var sat en grænse på 2 dåb ved søndagsgudstjenesten, fordi der var pladsproblemer i et relativt lille kirkerum. Som det fremgår i det følgende, er det en problemstilling, der får status af at være et jævnlige problem, hvorfor nødvendigheden tvinger til både et maksimalt antal om søndagen og ekstra lørdagsdåbsgudstjenester. Det er her måske særligt relevant at bemærke, at det pågældende sogn havde i omegnen af 30 dåb i 2016, hvorfor det objektivt betragtet ikke synes at være så stor en udfordring, som der lægges op til. Hvis det pågældende antal skulle fordeles med 4 eller 5 på søndage, ville det dreje sig om 6-7 søndage på årsplan. Når det samtidig fremhæves, at dåbsgudstjenester, i hvert fald i dette citat, men bestemt også i andre af både præsters og menighedsmedlemmers udtalelser, betragtes som en teologisk lidt mindre værdifuld gudstjeneste, så må statistikken udfordre argumentationen.

Menighed: Jamen altså vi har det (kirkekaffe) jo så normalt gerne søndag efter højmessens, fordi vi har prøvet at have både 4 og 5 dåb og det er altså, der er kun plads til knap 200 i kirken så det går ikke på den måde der, så derfor har man sagt 2 og så har man sagt at så kan man lave en

dåbsgudstjeneste der bagefter så det bliver der en gang imellem, der er rimelig mange dåb og så en enkelt gang imellem en lørdag, men vi prøver at få det gjort til at det er om søndagen og efter højmessens at man tilbyder dåbsgudstjeneste og det er altså ikke noget med at de bliver spist af med en dåb, de får en prædiken også, så de skal ikke tro, at fordi de kommer til dåbsgudstjeneste, så skal der ikke ske noget særligt, de får en prædiken også, den skal også være der

Sammenfattende har det været en af de største og mest markante opdagelser ved dåbsundersøgelsen, at der i så mange tilfælde argumenteres kvantitativt for ændringer i dåbspraksis. Overordnet set kan ændringerne deles i to kategorier. Først er der en hel del steder, hvor ændringer i praksis alene betinges af kvantitative forhold, hvorfor et givet sogns (eller en given præsts, for også mellem præster i samme sogn kan der være markante forskelle i dåbspraksis) dåbspraksis ændres fra gang til gang, alt efter hvor mange (børn), der skal døbes i den pågældende gudstjeneste. Det kunne her være både interessant og relevant at undersøge dåbsfamiliers oplevelse af dåbshandlingen med de forskellige udgaver af dåben. Et tænkt eksempel til overvejelse. I en kirke bliver forældrene opfordret til at bede en bøn ved dåb af deres første barn. Da de efterfølgende skal have det næste barn døbt, bliver de ikke spurgt, og præsten (den samme som døbte det første barn) beder selv bønne. Siden kommer de til dåb ved en nabo, hvor det igen er forældrene, der beder bønne. Er det ikke overvejende sandsynligt, at forældrene vil opfatte de forskelle som udslagsgivende i helhedsoplevelsen af dåbsritualet og gudstjenesten? Eller i mindre målestok: hvis præsten til første barns dåb lægger hånd på barnets hoved under Fadervor og efterfølgende ved næste barn ikke gør det, fordi der her er tre dåb ved samme gudstjeneste, vil det da ikke sandsynligvis opleves som markante forskelligheder? Det må være værd at overveje om ikke det er værd at stræbe efter, at dåbspraksis i et givet sogn altid er den samme for alle dåbsbørn, uanset antal i gudstjenesten.

Den anden dimension er ændringer i dåbsritualet som betinges kvantitativt, særligt omkring trosbekendelsen. Det fremgår i en hel del præsters udtalelser og også i en del menighedsmedlemmers, at tilspørgslen ved dåben opleves som en udfordring, når der er flere dåb, hvorfor man få steder har valgt en entydig praksis omkring fælles bekendelse og forkortet tilspørgsel og flere steder har en varierende praksis med fuld tilspørgsel ved 1 eller 2 dåb, og fælles bekendelse herover. Det fremgår meget tydeligt af ikke mindst menighedsmedlemmernes oplevelser af dåbspraksis, at særligt den sidste variant skaber en del forvirring, hvorimod de steder, der fast har fælles bekendelse, ikke har problemer med at gengive praksis og også bedømmer det positivt, at menigheden siger med på trosbekendelsen. Det understreger

igen det formålstjenlige i, at der er en ensartet praksis indenfor de enkelte sogne – men de store forskelle vidner også om, at der nok er brug for en større, teologisk, ritualteoretisk og performativ diskussion af forholdet mellem trosbekendelse som menighedshandling og dåbsbekendelse.

Dåbshandling og dåbssamtale

Det er i dag en selvfølge, at præster tilbyder dåbssamtale i forbindelse med dåb. I denne undersøgelse fremgår det, at samtlige 32 præster vægter dåbssamtalen højt. Dåbssamtalen er der, hvor der bl.a. skabes en relation til den pågældende dåbsfamilie, hvis præsten ikke kender familien i forvejen. Hvis det er andet eller tredje barn i familien, der skal døbes, har præsten ofte en relation til familien. Da bliver dåbssamtalen en god lejlighed til at pleje denne relation. Dåbssamtalen er for mange præsters vedkommende også der, hvor der skabes rum for en samtale om dåbens betydning og teologi, både familiens og præstens tanker om dette. I samtalen finder den praktiske gennemgang af ritualet sted, så familien er bekendt med, hvordan dåbshandlingen vil forløbe. Dåbssamtalen er på denne måde tæt forbundet med selve dåbshandlingen.

Hvor finder samtalen sted?

1 ud af de 32 præster holder konsekvent en fælles dåbssamtale for flere familier i sognet en gang om måneden.

Præst: Det er der, det er så dejligt at have en bykirke og en landsbykirke, og at vi arbejder så godt sammen, som vi gør, så vi laver simpelthen dåbsforberedelser i kirkehuset en gang om måneden fra kl.10-11. Nogle gange bliver det lidt mere end 1 time, hvor vi simpelthen i et brev til dem giver dem forskellige datoer, de kan komme til dåbsforberedelse på inden deres dåb, og den time bliver så brugt på at spise noget morgenmad sammen, lære en 3 salmer, gennemgå dåbsritualet, finde en salme, og så at dele de der opgaver ud, hvis de kan have lyst til at tage opgaver, og derudover har vi så et chartek til dem med hele gangen i gudstjenesten forklaret i kopi, og hvad der sker i børneklub og juniorklub og babysalmesang, og hvad der er af muligheder for deltagelse og deri ligger så også fadderbønnen og trosbekendelsen, Fadervor lamineret, så sådan en lille chartek...

Hos 3 præster kan en fælles samtale for flere familier finde sted. Da afholdes den i kirken. Dog bemærker de, at de fleste af deres dåbssamtaler finder sted hos den enkelte familie enkeltvis i hjemmet. Af de øvrige 29 præster finder samtalen sted:

På kontoret: 2

I hjemmet hos forældrene: 20

Hjemmet/kirke/kontor: 6

Altid i kirken: 1

Der er afvigelser hos de 20, der holder samtalen i hjemmet. Det er af praktisk karakter. Hvis forældreparret f.eks. er bosiddende i udlandet eller i et andet sogn, finder samtalen sted i kirken eller i præstegården. Det kan også være i bedsteforældres hjem.

Præst: (Samtalen finder sted) altid hjemme og det er med de enkelte undtagelser, der nu måtte være nødvendige, hvis de bor i New York i det daglige og kommer hjem til ... for at få barnet døbt altså, og dem har vi trods alt nogen af

En præst har et ønske om at flytte samtalen fra hjemmet til kontoret, da vedkommende mener, det ville være lettere at lede samtalen.

Præst: Som udgangspunkt holder jeg den hjemme hos folk, fordi det er nemmest for dem, men jeg vil faktisk gerne holde den hjemme i præstegården, men det er spørgsmål om børn for så kan jeg styre det. Mange steder kan man ikke finde ud af at modtage gæster, det er sådan noget der sker at man ikke kan finde ud af det, men jeg tager som udgangspunkt ud til folk, for der er små børn og så er det sværere at komme til mig end dem

2 præster nævner, at de i forbindelse med samtale om konfirmanddåb altid er i kirkerummet til samtalen.

Præst: Konfirmander, det er nede i kirken, hvor vi gennemgår det hele, og de kan se det og længere forklaring omkring det hele, og de små (tager jeg) hjem til dem. De skal ikke til at pakke barnevogn og alt muligt og så kan man også komme af sted

De 6 præster, der konsekvent veksler mellem hjemmet, kirke, eller kontor bemærker, at de oftest spørger familien, hvor de helst vil mødes, og så falder mødestedet forskelligt ud.

Præst: Jeg gør begge dele, jeg spørger dem faktisk tit, om det er nemmest, jeg kommer hjem til dem, eller om vi kan mødes i kirken, og det er forskelligt, nogle vil gerne hen og se, hvor det er de skal være - så holdes samtalen i kirkerummet.

Af de 4 præster, der konsekvent eller nogen gange holder fælles dåbssamtale bemærkes det også, at familierne får relation til hinanden.

Hvad lægges der vægt på ved samtalen?

Vi spurgte præsterne, hvad de særligt lægger vægt på ved dåbssamtalen. Er det at skabe relation til dåbsfamilien, og/eller dåbsteologi og/eller ritual og praksis?

Relation

21 ud af de 32 præster lægger særligt vægt på samtalen som et sted at skabe relation til dåbsfamilien. De ser det som en betydelig del af samtaleens indhold, at lære familien at kende. Nogle bemærker ligefrem, at det er en forudsætning for samtalen, at man skaber en god relation til familien først

De øvrige 11 præster, der ikke specifikt lægger vægten på relationsskabelse bemærker, at de enten kender familierne på forhånd, da de har døbt andre børn i den pågældende familie. eller det kan handle om, at præsterne selv har været i deres sognet længe, og derfor har et indgående kendskab til deres sognebørn. Men der er også et par præster, der bemærker, at det primært er, fordi de gerne vil i gang med at tale om selve dåbshandlingen, der er det centrale.

Af de 21, der lægger særligt vægt på samtalen, som det sted hvor der skabes relation til den enkelte dåbsfamilie, siges bl.a.:

Præst: Det kommer an på, om det er udenbys, dem har jeg faktisk en del af, så det er lidt andet, men jeg starter altid, når jeg kommer ud i sogne, om det at være med i vores lokale fællesskab, og hvordan befinder de sig her, og hvor lang tid har de boet her og den slags for at knytte kirke og sted sammen også

Præst: Kontakt først, men jeg synes også det er vigtigt, at det ikke kun er mig, der lærer dem at kende, men at de mærker, at jeg arbejder på at gøre det vedkommende for dem, fordi jeg har en helt usynlig sort, kulsort præstekjole på, når jeg kommer, for jeg har folk, der ikke har så megen tilknytning til kirken, og derfor er det egentlig utroligt, at der så stor en andel af de unge menneskers børn, der bliver døbt hos os. Det er meget højt, men jeg synes, jeg bruger tid på at vise dem, at vi vil faktisk gerne, at de har en god oplevelse, de har valgt en kristen dåb, og det går vi

ind i og så er det en fletten med hvad kirken er, at de har fået et barn og vi siger, om det er kolik eller, og viser mig som almindelig forældre og menneske og også som præst, og så gennemgår vi ritualer og så det praktiske til sidst

Præst: Fra relation kommer alt det andet

Præst: Relation. Det er forudsætningen for samtalen

Præst: Det begynder som en relation og tit også med en slags dybde med sjælesorgssamtale. Jeg synes faktisk, der er mange forældre, der har overvejelser om liv og død, når de står der især med en førstefødt, at man kan få lov til at komme lidt ind på dem og høre, hvad de tænker om det at være menneske i verden, og deraf følger jo også de mere konkrete ritualer, og hvordan man gør oppe i kirken, og netop I skal læse den her bøn og vi snakker det igennem og sådan noget, så først relationer og så sjælesorg og så det andet

Præst: Jamen, jeg bruger som sagt 2 timer på en dåbsamtale, så den første store del er jo at få snakket os ind på, hvem de er og hvor de arbejder og sådan noget, fordi at uden det så er det i hvert fald sikkert, at vi ikke ser dem igen, og så gennemgår jeg hele dåbsritualet og jeg slutter altid samtalen af med at tilbyde at bede en bøn og så beder jeg for det vi har snakket om, og om de har nogle syge i familien eller de er arbejdsløse eller et eller andet... Jeg kan ikke engang huske om jeg har haft nogle, der har sagt nej tak, jeg plejer gerne at sige, at jeg plejer at slutte af med en bøn vil det være ok med jer, og jeg synes tit at det er der hvor ideen med en god slutning er, for så er det tit den der far der, nå ja vi skal bare lige have døbt, og så er det ham der sidder med en halv klump i halsen og tænker, der var nok noget der var større end du troede men det der med at få bøn bare helt ned på kaffebordet og så når jeg gør det i våbenhuset, så er det sådan noget jeg kan gøre og jeg tænker at der er aldrig nogen der spørger mig om jeg vil men jeg tror ikke at de ved at man kan, men hvis man tilbyder det så tænker de nå ja det er sådan noget en præst gør

Dåbsteologi og ritual

15 ud af 32 præster lægger særlig vægt på dåbsteologi ved samtalen. De tager med andre ord udgangspunkt i teologien, for så at lade det føre over i, (for de flestes vedkommende), gennemgang af ritualet, praktiske forordninger og lign.

Det er kendetegnende for de øvrige 17, at de ønsker at belyse dåben og dens betydning ud fra ritualet. De går så at sige den anden vej rundt. Ved de flg. eksempler nævnes hvor mange fra begge grupper, der samlet f.eks. lægger vægt på korstegnelsen, lovprisning osv.

Præst: Jamen jeg siger ritualet, helt klart og mit fokuspunkt tror jeg, og så er snakken derudfra på en eller anden vis, det synes jeg er det vigtigste

Der er 4 ud af 32, der ikke lægger ikke stor vægt på ritualgennemgangen og praktiske anvisninger. 2 af dem bruger bl.a. en indledning inden bedeslag i selve gudstjenesten til at informere om praktiske ting, mens 2 ikke lægger vægten der. Vi kan dog ikke deraf slutte, at de slet ikke nævner det.

Præst: Jeg fylder ikke ritualet i på den måde med procession og det, gør jeg ikke. Jeg koder mere ud fra, tag nu den der fantastiske døbefont f.eks. og knytte til ved dåbssalme og enkelte momenter i ritualet, men ikke så det kommer i rækkefølge

De teologiske omdrejningspunkter i dåbssamtalen ud fra ritualets forskellige led.

Der er mange forskellige teologiske indgangsvinkler at knytte til ved, når en præst taler med en dåbsfamilie om dåb, hvad dåb er, og hvilken betydning, der ligger i de enkelte led i dåbsritualet. I det flg. fremhæves de emner, præsterne nævnte undervejs i hele interviewet, samt de emner, de beskrev, under spørgsmålet om indholdet i deres dåbssamtaler:

Hvorfor vælge at få sit barn døbt

2 taler med familien om dette i samtalen.

Dåbskjolen:

1 præst fremhæver dåbskjolen:

Præst: Et af de billeder, jeg meget tit bruger, er det er at tage afsæt i dåbskjolen, som jeg siger at vi kvinder har kjole på så er de enten så lange eller helt til fødderne, men at dåbskjolen er for lang og det er den billedlig talt for det at vokse i det der sker, og så taler jeg om dåbskjolen som livskjole der følger os fra vugge til grav og om billedet af renheden også, og at selv om vi får pletter på kjolen i løbet af livet, så vil Gud se det lille velsignede barn. Det er et af de billeder som går igen typisk, men også det her med neddykning og også det her med, hvorfor er det vi døber, hvad er det dåben gør, og at man har spekuleret siden tidernes morgen på synden, hvorfor kommer det onde ind i verden, hvor kom det fra og hvad stiller vi op med det. Det jeg næsten altid tager frem, det er det her billede med evigheden. Vi siger i lovprisningen i 1. Peters brev at det har vi alle sammen snakket om, at det går igen til begravelse, så siger jeg faktisk at det der bliver lagt i jeres barn her ved dåben ud over det levende håb, det er Guds ring af evighed og den kan man ikke falde ud af. det kan der siges mere om, men det vil jeg ikke gøre

Dåbssalme:

8 ud af de 32 præster nævner, at de direkte taler med familien om dåbssalmens indhold. Det kan være, hvis det er en fast salme, der er tradition for i den pågældende kirke, eller den salme som familien måtte have valgt.

Der er stor lydhørhed hos præsterne, hvis dåbsfamilien ønsker en bestemt salme ved dåben. Det er langt de fleste præster, som det også fremgår andetsteds i denne undersøgelse, der direkte spørger dåbsfamilien om de har ønsker til den bestemt salme, der skal synges den pågældende søndag.

Præst: Jeg bruger dåbssalmen i min snak eller min tale med familien, fordi jeg spørger jo, om de har en salme, de i familien holder særligt meget af og som kan bruges til dåb, og hvis ikke de har det, så er det jo nu, at de skal skabe en tradition med at have en dåbssalme i familien, og som er en salme som også kan bruges i andagtsting, som man vil synge for sine børn og sådan noget. Og så kan man jo tage sådan en tour de force gennem salmebogen. Jamen, man kan altid mærke på familien, om det er noget, man skal gå meget ind i eller man skal selv gå hen og sige, at skal det være den her, men det synes jeg, når det fungerer godt, så bliver det rigtigt godt, men hvis det fungerer skidt, så vælger jeg bare en, sådan: Kan I bruge den her og ja det kan de godt. Jeg gør også det, at jeg skriver ned, den dåbssalme vi har det noterer jeg for dem i deres dåbsbibel, at vi sang den salme ved din dåb

Præst: Jeg vil gerne, at der er stor delagtighed

Om barnet er hjemmedøbt

8 præster taler med familien om tilspørgslen i dåbssamtalen. (2 ud af de 32 præster, der bruger tilspørgslen ”Er barnet hjemmedøbt?” ved selve dåbshandlingen.)

Præst: Jeg siger (i samtalen) hvorfor jeg ikke gør det, fordi jeg synes ikke man kan starte en fest med et nej, og så siger jeg også, at hvis nu barnet var hjemmedøbt, så var det her jo ikke, men jeg synes det er en ulogisk ting at spørge om, når vi er der

Præst: God anledning til at fortælle om at en dåb er en dåb og en gyldig dåb uanset hvem, der måtte udføre den

2 ud af de 8 præster spørger familien, i samtalen, om barnet er hjemmedøbt.

Guds befaling af at vi har pligt til at døbe

1 præst nævner specifikt, at det er et emne, der tages op i dåbssamtalen, at det er på Guds foranledning, at vi overhovedet har dåben.

Lovprisningen fra 1. Petersbrev kap.1 vers 3

16 nævner, at de gennemgår lovprisningen ved dåbssamtalen. Herunder følger eksempler på deres gennemgang af den.

Præst: Ved samtalen gør jeg også et nummer ud af det, hvad det er for en tekst, og så tænker jeg egentlig, at den har for mig nogenlunde samme betydning som fredshilsenen i begyndelsen af gudstjenesten, hvor vi siger Herren være med dig, altså i nutid, der har vi opstandelsen med i lovprisningen med Jesu Kristi opstandelse, hvor det at Kristus lever og virker og er her, at det ligesom er kernen og stjernen i det hele, ikke mindst ved dåben, hvor det er ham, der er garant for det, der sker

Præst: Jeg bruger den helt bevidst altid i min samtale med forældrene. Den kommer til at styre i hvert fald halvdelen af samtalen

Præst: Jamen, jeg bliver mere og mere glad for den lovprisning, og jeg kan se i mine dåbssamtaler, at det gør jeg mere og mere ud af

Præst: Jeg gennemgår altid hele ritualet med dåbsfamilien, og lovprisningen den snakker vi egentlig tit relativt længe om, fordi den også bliver nævnt ved begravelser, og at det danner den kristne ramme om det levede menneskeliv, og så synes jeg, at jeg støder imod den diskrepans, den skabelsesteologi som vi nok i høj grad går rundt med og at det er et initiationsritual, han er jo også et Guds barn, inden han bliver døbt, præst, spørger de, og så siger jeg, jo, men der er det kristne fællesskab osv. så på en eller anden måde så tænker jeg den måske allermest som med et moderne inklusionsritual i stedet for et initiationsritual, og jeg ved godt det er en degradering af bogens betydning, men det er det så ikke alligevel efter min mening

Præst: Ja og bruger jo også god tid på at gennemgå lovprisningen (ved samtalen), fordi at hvis man bare siger den så ind af det ene øre og ud af det andet, og det er ikke sikkert, at de overhovedet når at opfange, hvad man siger, men i hvert fald dåbsforældrene hvis man har siddet og fået talt helt igennem, så formoder jeg den står stærkere hos dem end hos resten

Præst: Det er noget af det stærkeste der kan siges ”Lovet være Gud”, og det skal siges højt så alle kan høre det, og jeg nævner også i min dåbssamtale inden, at det her det omkranser det liv, uanset hvordan det bliver, om det bliver et lille liv eller et stort liv eller et kort liv eller et usselt liv så er det her lovet være der omkranser det her liv, som vi nu kommer frem med til dåben, ja det er rigtigt, det kan redde hvad som helst, f.eks. en dårlig indledning, for nu siger de noget tager nogle ord i munden, som er større end os, så sådan har jeg det og alt andet og Holger Lissner toner bare ned, og så står man der om det, det handler om, at det er lovet være Gud, det er ikke noget vi kommer med, det er noget Gud kommer med

3 af de præster, der ikke gennemgår lovprisningen ved dåbssamtalen har som begrundelsen for ikke at gennemgå den, at gevinsten ved at gennemgå lovprisningen er større ved begravelsessamtalen end ved dåbssamtalen.

Bønnen ved dåben

3 præster nævner den autoriserede bøn i samtalen.

Gennemgang af dåbsbønnen, om det er den foreskrevne i ritualbogen eller forældrebønnen fra Holger Lissners grønne kollektbog, eller en helt tredje, giver anledning til meget varierende praksis i præsternes dåbssamtaler. Som de to følgende citater tydeligt viser er det to meget forskellige tilgange til bønnens ordlyd:

Præst: Jeg har også lyst til at sige, at den bøn, der står foreskrevet i ritualbogen, bruger jeg faktisk rigtig tit i samtalerne forud for dåben til at snakke mere om dåbens betydning.... Jeg bruger heller ikke andre(bønner), og det er måske, at jeg netop bruger bønnen en del i samtalen forud, så tænker jeg, at så er det også det, de skal høre, når de....

Præst: Men jeg har faktisk nogle andre overvejelser over den bøn vi bruger, nemlig at jeg i dåbssamtalen aldrig gennemgår bønnen, jeg kunne ikke finde på at gennemgå bønnen fordi dens ord er frygtelige gammeldags og næsten uforståeligt, ok det er så lidt fortegnet men jeg siger i dåbssamtalen, at jeg siger den bøn, det er en rigtig fin bøn og at den fungerer fint i sammenhængen, men den er ikke værd at gennemgå... i en stue som vi sidder i nu, og det er hvad jeg gør med bønnen

Præst: Det går jeg ind og ser, hvor er det jeg har vandet som metafor i de her i lovprisning og i bønnen og der bruger jeg en del at snakke om det med dåben som en ny fødsel...

5 præster spørger familien, om der er en af dem, der vil læse bønnen ved selve dåben. Det er der, hvor præsterne bruger Holger Lissners forældrebøn eller en anden bøn end den fra ritualet.

Præst: Ja, det er dem selv, der beder, og det er som regel enten moderen eller faderen, der gør det, og det har været tradition nu i 4 år, så der er ikke nogen, der ikke vil. Men hvis der af og til er

nogen som siger, at de læser dårligt, eller de kan ikke stille sig op, så har jeg en af fadderne, der har indvilliget i at gøre det, så de har fået den på forhånd, og jeg siger netop også det der med, at det er ikke noget du skal, du må stå helt ved siden af mig, og jeg står lige ved siden af dig og bare læs op, som du nu gør det og det, og ja de gør det uden at flygte væk til en anden kirke for at få dåb, så jeg synes i hvert fald der er opbakning til det fra dem af og de kommer allerede til dåbssamtalen og der er noget med at du har en bøn med til os.... Fra mødregruppen og sådan noget og i børnehaverne, der snakker de også om, hvordan vi holder dåb

Tekstlæsninger

Præsterne gør sig mange overvejelser over de to læsninger i dåbsritualet. Teksterne finder også mange gange vej ind i dåbssamtalen, som afsæt til at få udfoldet dåbens betydning og ophav.

17 ud af de 32 præster nævner specifikt, at de gennemgår teksternes indhold i dåbssamtalen. Det er muligt, at de øvrige præster har en lignende praksis, men det nævnes ikke specifikt.

Der er ingen af præsterne, der sætter nævneværdige spørgsmålstejn ved brugen af missionsbefalingen fra Matt 28.

Til gengæld har flere af dem kommentarer til brugen af Mark 10. Det pointeres, at de, der gennemgår teksterne grundigt med dåbsfamilien, har behov for at forklare Mark 10.

20 ud af 32 giver udtryk for at have gjort sig særlige overvejelser over brugen af Mark 10 ved dåben.

9 ud af 32 giver udtryk for, at de særligt deler deres overvejelser og forklarer Mark 10 i dåbssamtalen:

Præst: Jeg synes, at de tekster der de er meget velvalgte. Der har vi jo forbindelsen tilbage helt hvor mesteren sætter dåbsprojektet i gang og får så børneevangeliet med også. Og der er nogle vældig gode håndtag at tage fat i til dåben og samtalen, og det er også nogle dejlige tekster at få lov at læse, selv om der er en skideballe i den ene af dem

Præst: Ja, det er det, for jeg kan jo godt huske den teologiske kvababbelse liturgihistorisk efter at få børneevangeliet med sådan sentimentalt, og sådan læste man den jo også tidligere men jeg synes det er helt oplagt fra dåbsmissionsbefalingen, og så synes jeg sådan set at for mig er favntagelsen faktisk den vigtigste pointe i anden læsning, og ikke kun fordi den griber ind i

regibemærkningen ved at sige, at han tog dem i favn og velsignede, og nu vil vi nu hjælpe disse børn til hans velsignelse, og det vil sige, at det er simpelthen min dåbsforståelse, jeg har med i dåbssamtalen, og altså dåb er at blive lagt i Jesu favn, og det er derfor at jeg bruger ”Fyldt af glæde”, som vi kommer med vort barn i vore hænder, og vi lægger barnet i dine hænder, for der hvor man ligger, er der hvor man hører til, og derfor synes jeg, at det er den velsignelse, som dåb er ind i et favntag i et tilhørsforhold, hvor man mærker liv og nåde strømme ind i, altså de gamle havde ikke en anelse om, at det handlede om hormoner og alt muligt andet, når de overdrog velsignelse ved omfavelse, men det er jo det, vi mærker, ikke, og det er jo det, de har mærket den gang, så den der oplevelse af, at det her er Guds favn, hvor jeg kender det fra de favntag, jeg i øvrigt lever i, at det er der, jeg mærker, at det er der jeg hører til, og livet vender tilbage fra selv den værste dag, når bare jeg står længe nok med den, jeg har brug for at være i favnen på, jamen altså det er sådan det meget kropslige i billede på, hvad dåb er, som jeg forsøger at få forkyndt hver gang

Præst: Jeg vil lige sige, at når det er første gang, det sker jo af og til at det er anden og tredje gang, så holder jeg faktisk en lille prædiken over Markus 10 i samtalen, i snakkens form, hvad det er der på spil her, hvorfor er de her disciple så tåbelige, at de kan finde på at stille sig op her, og det er der faktisk 3 gode grunde til så, og derfor kommer jeg så lidt ind til, at vi lever i en tid, hvor vi har en anden meget stor religion op af, hvad er det egentlig der er på spil her, det er faktisk noget fantastisk, der sker her, og det er der bruddet imellem de to gudsforestillinger sker, og det vil nogle måske kalde konfronterende i forhold til, men jeg synes at det er måske det man også er opmærksom på, hvad er det der gør at kristendommen har noget med at det er en treenige Gud, vi har med at gøre, det er ikke monoguden i den forstand som man kender fra tiden før Kristus. Med brændemærkningen, jeg gør meget ud af at dåben jo er også tegn som fortæller om Guds kærlighed og der sker en adoption af ligesom i Markusevangeliet hvor Jesus blev døbt af Johannes og selvfølgelig også i Matthæus, så det lyder hen over dåbens vand, at dette er min søn i ham har jeg velbehag, og så siger jeg at rent faktisk er det et ekko af, at der nu sker det, at den velsignelse at du og dette barn er Guds barn er et ekko af hvad der blev sagt af Vorherre selv og dermed barnelighed med Vorherre også hos Grundtvig, Alt det andet prøver jeg jo også at sige og det er så en af de ting jeg ligesom gør ekstra opmærksom på og så selvfølgelig genfødsel kommer jeg jo ind på for selve ordet mystificering er god at snakke ud om, men ellers bliver det sådan det her med at

jeg snakker om hvordan i alverden kan vi tillade os at i en kultur, hvor man individuelt skal tage ansvar for sine handlinger og have kompetencer, hvordan kan man tillade sig at døbe det der lille barn, der overhovedet ikke er spurgt om det eller har bedt om det, og så prøver jeg at fortælle om hvordan barnedåben egentlig opstår, og så bliver problemet først i urkirkens tid, fordi familien er døbt men barnet eller børnene må ikke komme med til slutningen af gudstjenesten, og så er der måske en der finder på at hov, var der ikke noget med Markus kapitel 10, og så må vi jo lære børnene bagefter, hvilken gave det er de har fået her, og så siger jeg så at hele Markus 10 drejer sig jo om det, at børnene jo symboliserer magtesløsheden der kan rummes hos Gud og som kan få givet noget netop velsignelsen, og så er der det ved det, at jeg synes, at det er sådan et stærkt billede, at børnene de kommer eller børnenes forældre de kommer, netop fordi deres hænder ikke rækker længere end Disciplenes forargelse går jo på at og bedrevidende går jo på dette, at Vorherre ikke kan være en sådan tankstation med lykke, men når vi kommer til dåben her, så er det jo dybest set af samme årsag som de der mødre kom, fordi vi vil vores børns bedste og vi ved også, at der er situationer, hvor vi ikke slår til og der er vi der ikke mere så håber vi jo på at der er nogle hænder der tager over og så er hele mødet, der hvor Jesus siger lad de små børn komme til mig det er første gang vi har i religionshistorien en fortælling om at et er et kærlighedsforhold Gud og mennesket imellem og ikke et købsforhold altså det her barn skal ikke præstere noget som helst fordi kærligheden er der i forvejen og sådan skal det jo for øvrigt også være mellem jer, hvis barnet først skal vokse op for at se efter om lommepengene er gode nok så er det noget galt, for de skal lige se om det er Niels Bohr de har født, så er der noget galt

Præst: Vi voksne er også små børn, når det kommer til de store ting her i livet

Præst: Den anden tekst viser, at Gud gider godt at have med dem at gøre, som andre ikke nødvendigvis gider have med at gøre, i det tilfælde kvinderne med børnene, men det kunne være mange andre, som jeg mener egentlig, det er to centrale tekster

Præst: Vi er døbt til at træde ind i en relation, i et barneforhold

Trosbekendelsen

Præsterne nævner, at de gennemgår ritualet med dåbsfamilien/familierne. Her er tale om det praktiske element ved trosbekendelsen, hvornår gudmor/gudfar skal svare ja.

Der er kun en, der specifikt nævner, at denne gennemgår indholdet af trosbekendelsen i samtalen, da vedkommende primært har konfirmanddåb.

Præst: Der tager jeg nok bare udgangspunkt i den der korstegnelse og så også lidt i trosbekendelsen, men det er jo så igen lidt fordi det er konfirmander, altså som de siger ja til

Det må vække både undren og en vis bekymring, at trosbekendelsen som det helt centrale i dåbshandlingen, både før og efter reformationen får så lidt plads i dåbssamtalen, mens andre af ritualets ord udfoldes mere, f.eks. dåbsbøn og dåbsvelsignelse. Man kan overveje, om det skyldes et ønske om at fokusere på den mere rendyrkede dåbsteologi, som findes i de nævnte tekster, og at trosbekendelsens ordlyd og indhold forudsættes bekendt. Men da trosbekendelsen er det eneste led, hvor dåbsbarn og dennes familie inddrages direkte i handlingen med et positivt svar som forudsætning for det videre forløb, så må den naturligt også skulle tildeles primat i samtalen. At det kun er en præst, der har flere konfirmanddåb end barnedåb, der fremhæver trosbekendelsen viser en reel udfordring i forhold til, hvordan præster formidler dåb og kristendom til dåbsfamilierne. Set i relation til det foregående afsnit om tekstvalg, er det ikke fordi præsterne ikke relaterer dåbsritualets led til dåbsteologi, men koblingen mellem trosbekendelse og dåbsteologi udfoldes ikke nævneværdigt i samtalen

Korstegnelsen

18 præster nævner specifikt, at de taler med familien om korstegnelsen ved samtalen. Korstegnelsen beskrives bl.a. som en tatovering man har med sig alle dage, et usynligt kærlighedstegn. Som adoption, et brændemærke, korsets tegn for sind og hjerte, derfor slås korset tegn to gange over dåbsbarnet. Korstegnelsen som en forsagelse af Djævelen.

Præst: I dåbssamtalen bruger jeg, når de kommer, at fortælle om korstegnelsen, at det er et udtryk for at have en tatovering, et synligt tegn det bærer med sig, kærlighedens tegn, og hvordan korsets torturinstrument kan være kærlighedens tegn, fordi det giver udtryk for Guds kærlighed til os og så for ansigt og bryst som et udtryk for det kognitive og det rationelle og brystet for krop og følelser,

at det her er noget, der omfatter hele vores menneskeliv, at vi flettes ind i den her sammenhæng men det er jo samtale udfoldelse, mine tanker om det

Præst: Ja det er også noget, jeg taler med dåbsforældrene om, og det er sådan et usynligt mærke, som skal sidde der for altid, og så forestiller jeg mig lige, at jeg sidder med en dåbsfamilie, og så siger jeg, at det væsentlige er jo ikke usynligt for Gud, og det er det jo faktisk et udtryk for, og når Gud ser på det lille barn ovenfra, så ser han det væsentlige, og det er korset der er blevet tegnet for pande og bryst, og det betyder at det er mit barn, og så kan jeg godt finde på at komme ind på noget omkring tatovering, en usynlig form for tatovering jeg kan bruge sådan et pædagogisk virkemiddel og få det forklaret, men først og fremmest er det et mærke der markerer et tilhørsforhold altså vi er døbt til død og liv med Kristus

Præst: Jeg plejer også i hvert fald nogle gange at snakke om, at forskellen på om du er religiøs eller om religiøsitet er lige så synlig som med en burka eller kippa eller prik eller sådan noget og sige, at korsets tegn det er usynligt, du kan ikke gå med det, om det er fremtrædende om det her er et kristent menneske eller ej altså det er sådan lidt afhængig af dåbssamtalen, men når vi er vant til at se religiøsitet vise sig i nogle synlige ting, så sige at i forhold til kristendommen der handler det om et hjertes tilhørsforhold som ikke nødvendigvis kan ses af andre, men det ved man selv man har

Præst: Jamen, jeg gør faktisk det ud af det, at jeg fortæller faktisk også igen i faddertiltalen, for jeg kan ikke lide at komme med regibemærkninger under selve dåben, eller jeg har gjort det også ved selve dåbssamtalen at i gamle dage var det jo en form for djævluddrivelse som man jog djævelen væk og selve døbefonten stod jo i indgangen man kunne slet ikke komme ind altså hele det der ritualskift og placeringsskift, der sker ved at man flytter døbefonten ind i kirken og også opfattelsen af korstegnelsen og at barnet var besat af djævelen selv og den djævel skulle ud og det skete med korstegnet, hvor skiftet nu ligger i at det er et medlemstegn ligesom de er medlem af Brugsen eller FDF, og du får dit mærke, så det her du får og derfor er det vigtigt at børn også får et kors i dåbsgave for ikke nok med, at de får det af præsten, de skal også bære det til erindring om, hvad der er sket, så på den måde får jeg ligesom gjort det klart at det er ikke bare sådan et

trylleslag jeg bare slår for sjov men det har dog en betydning og det har haft en anden men nu har det den

Præst: Jeg fortæller egentlig nogen gange, når vi snakker sammen, den der historie om Kain og Abel, de fleste kan huske lidt af den, men det der mærke Kain fik sat i panden

Dåbsvandet

1 præst nævner selve vandet som emne for en dåbssamtale.

Præst: I den indledende lovprisning og bøn, det er der, jeg tager hovedafsættet. Der går jeg ind og ser, hvor er det jeg har vandet som metafor i de her, i lovprisning og i bønne, og der bruger jeg en del at snakke om det med dåben også som en ny fødsel, den første fødsel gennem fostervandet og til at høre til i den her lille familie og til at høre til i den verden vi kan se og tage og føle på og så siger, at men i dåben der bliver man så igen født gennem dåbsvandet til at få at vide at man udover at være fars og mors barn også er Guds barn, og at man hører til i den store familie, der er kirken, og at man hører til i den verden, som er større end vi kan se og tage og føle på, nemlig den der rummer det håb om, at en dag hvor vi ikke kan se længere, så skal vi leve videre hos Gud altså så også hvor gemmer vandet sig, den ene at det gør det i syndernes forladelse og i tilgivelsen og vi snakker også om den gamle metaforik om at drukne og blive løftet op igen, altså igen om opstandelseshåbet og sådan noget, så vandet bruger jeg en del men også det der lille ord hvori du gør os til dine børn, det synes jeg da er der, hvor man altså er det virkelig i dåben det sker, for hvis skyld er det vi døber, er det for vores skyld, og er det for Guds skyld, der tænker jeg at det er mest for vores skyld det er den tryghed, der er i at vide, at jeg tænker egentlig Gud som stor nok til at kunne have alle som sine børn, men det er ikke noget jeg går meget ind i dåbssamtalerne

Dåbsvelsignelsen

10 af præsterne nævner, at de udfolder dåbsvelsignelsens ord i samtalen. 3 udfolder hvad det vil sige at blive genfødt, og 7 udfolder ordene, ”Herren bevare din udgang og din indgang”.

Præst: Jeg hopper ret hurtigt over i Johannes 3 og fortæller Nikodemus beretningen, fordi der får du første gang hvor man skal til at fødes på ny, det er da noget vrøvl ikke, jeg kan ikke komme ind i min mor igen, hvad er det egentlig der er på spil her

Præst: Det var faktisk noget af det jeg godt kunne tænke mig at lave lidt om på, fordi det er en meget tung formulering det der og udgang og indgang og sådan noget og jeg giver det en del opmærksomhed i samtalen, fordi det er nogle formuleringer, som er meget svære at sætte billeder på, og jeg tror egentlig at det jeg tænker ofte, at det er vigtigt at få sat billeder på

Præst: Jeg vil godt sige, at i dåbssamtalen der pointerer jeg det faktisk meget, og jeg siger, at det er ikke mig, der siger forkert, og jeg siger det er udgang i dette liv og indgang i det evige liv, som faktisk starter her ved dåben, hvor de er født op af dåbsvandet, og nu er de Guds børn, Gud værner om os, mens vi lever, og når vi er døde, så jeg gør meget ud af det, og det er det jeg mener med det storladne, det er også noget med at pege på de ord, hvis de nu står og har lampefeber, nogle gange er det svært at høre efter i virkeligheden

Fadervor

Der er ingen tvivl om, at Fadervor bliver nævnt i de fleste dåbssamtaler, da samtlige præster giver udtryk for, at de mere eller mindre gennemgår ritualet ved dåbssamtalen. Men hvor meget fylder Fadervor i selve samtalsindholdet?

6 præster nævner mere specifikt, at de omtaler Fadervor i dåbssamtalen.

3 af disse præster omtaler Fadervor i forbindelse med, at de allerede i samtalen taler med familien om, at fadderne har en funktion i forhold til Fadervor ved selve dåben. Det er enten, at fadderne lægger hånden på barnets hoved under Fadervor, eller at de opfordres til at rykke tæt på barnet under bønnen. De øvrige 3 udlægger aspekter ved Fadervor i samtalen:

Præst: Jeg tænker bare, at det er vigtigt, at det synes jeg i hvert fald, for jeg forklarer jo også til samtalen, at jeg tænker egentlig Fadervor lidt som en dåbsgave, der bliver givet fra generation til generation, og så skal de så lære barnet det, så jeg kunne ikke springe det (Fadervor) over i dåben, men jeg kunne sagtens springe det over ved alteret

Præst: Ja, altså jeg lægger meget op til at, det har jeg sagt i dåbssamtalen, at så beder jeg hele kirken, og så når jeg lægger min hånd på barnet, så lægger jeg tonen an, der appellerer til at man går med, og det er helt indarbejdet hos os, så det gør menigheden i kirken

Opløftning af barnet

2 præster tager afsæt i det at fremvise barnet for menigheden ved at opløfte det efter dåben. Her begrundes den ene præst dette med, at det er lettere at tage afsæt i dette tema end af bruge eksempelvis vandet eller korstegnelsen som indgangsvinkel til samtalen.

Præst: Jeg har en praksis med, at jeg spørger, om jeg må få lov at holde barnet, og jeg har snakket med forældrene om det under dåbssamtalen, så får jeg barnet over til mig, og så stiller jeg mig sådan, at jeg står sådan her, og så holder jeg sådan, at jeg kan støtte nakken med hænderne, og så løfter jeg så barnet op, så jeg kigger den vej....ned mod menigheden, og der er ligesom en dobbelt ting i det, det ene er jo det, at de alle sammen alligevel sidder og strækker hals for at se barnet, og så er de glade for, at det bliver vist frem, så det på den måde er et godt øjeblik, og så giver det også tit en anledning til at snakke med barnets forældre om dåbens betydning, fordi der også er en symbolik i det, jeg fornemmer konnekter meget godt med deres opfattelse af dåben, altså at man siger tak for barnet, og man beder for barnet om Guds hjælp og beskyttelse, og der er opløftningen symbolikken til det måske bedre end vandet og korstegnelsen måske, altså de synes i hvert fald godt om det

Tilgivelse

1 præst nævner tilgivelse som emne for dåbssamtalen.

Præst: Så gennemgår jeg simpelthen dåbsritualet fra ende til anden, og det er næsten sådan en undervisning og for mig er det vigtigt, at de forstår det der med tilgivelsen, at der er i hvert fald et sted i det her samfund, hvor barnets værd aldrig kan stilles til diskussion overhovedet, og det er udgangspunktet, så det håber jeg, de får med sig, når de går, men jeg prøver sådan at spørge ind til og prøver sådan at bevæge mig på begge planer

Faddertiltalen

5 præster nævner, at de taler om faddertiltalen ved selve dåbssamtalen.

Præst: At det kan være noget der er sket under samtalen. (som bliver en del af faddertiltalen).

Men ellers fremgår det (jævnfør afsnittet om faddertiltalen), at faddertiltalen finder sted ved gudstjenesten, og hvis indholdet af den bliver spontant, så er det med afsæt i den fælles erfaring ved gudstjenesten mere end det, der måtte være blevet talt om ved dåbssamtalen

Fred være med jer

Der er ingen af præsterne, der nævner, at de tager afsæt i afslutningsordene, som et tema for dåbssamtalen.

Referencer til dåbshandlingen i den øvrige del gudstjenesten

Alle præsterne nævner, at de har en mere eller mindre fast gennemgang af dåbsritualet i dåbssamtalen.

Men hvordan ser det ud med referencer og gennemgang af gudstjenesten som sådan og den pågældende søndagstekst, som omdrejningspunkt for samtalen?

13 ud af de 32 præster taler med dåbsfamilien om søndagens gudstjeneste.

Præst: Det kunne jeg godt finde på, og hvordan det er at gå til gudstjeneste i det hele taget, det kan godt være deres tidligere oplevelser af dåb eller gudstjeneste og sådan noget ja

En præst fortæller, hvorfor vedkommende ikke taler om søndagens tekst, men har noget om gudstjenesten med ved samtalen:

Præst: Altså jeg har som regel min (samtale) så tidlig, at det er ikke den søndag, jeg er nået til, så det sker utroligt sjældent, men indimellem ja det er ikke et princip ikke at gøre det. Jeg nævner lige for dem, og jeg gør lidt ud af det med altergang faktisk og får snakket med dem om, hvad det er, ud fra den helt klare selvfølgelighed, at langt de fleste af dem har nogle forbehold overfor det som er bekendelseshandling nærmest, jeg siger til dem, at I er nok forbeholdne overfor en bekendelseshandling, men jeg siger, at der er stor forskel på skikkene fra det ene sogn til det andet, jeg er vokset op et sted hvor man gjorde sådan og sådan, og det kan være andre steder, i ...sogn

gør vi faktisk noget for det og lægger op til, at det skal alle kunne være med til, ligesom vi fejrer dåb sammen, kan vi fejre nadver sammen og prøver faktisk at lave en teologisk kobling fra familiebilledet til relationsbilledet af nadveren så

Der er 8 præster, der nævner, at de opfordrer dåbsfamilien til at deltage i altergangen.

Præst: Og så spørger jeg dem altid om, hvordan de har det med altergang, det regner jeg med, at de gør (går til alters), og hvis de har store børn, så skylder de dem det at gøre det, siger jeg, fordi I skylder dem at vise dem, hvordan man gør, så jeg ikke sidder med konfirmander en gang, der ikke ved hvordan man går til alters, og så kan man tit få en god snak omkring det der, hvad nadver er for noget, og tit gør det også det, at far går med og så går nogle af de andre faddere også med

En præst tilføjer til emnet om at inddrage en gennemgang af gudstjenesten i samtalen:

Præst: Men jeg taler ofte om oplevelser i forkyndelsen for børn ved forskellige lejligheder og får på den måde lejlighed til at gentage den forkyndelse i samtalen

11 ud af 32 taler med familien om søndagens tekst. 2 præster taler helt konsekvent om teksten.

Præst: Det gør jeg, og så de er forberedt på, hvilken fortælling der er. Det er jo heller ikke, fordi jeg bruger 10 minutter på teksten, jeg forbereder dem på, hvad det er. Og så har jeg allerede ved dåbssamtalen sagt, at vi bruger druesaft ved nadver, og de er meget velkommen til at være med, og det gør de så går de op med børn og det hele og er faktisk med i det, også selv om de ikke er vant til det, det er meget tydeligt...

De øvrige 9 taler somme tider om teksten.

Præst: Ja det er mest, hvis der er en sådan en virkelig tung svær en, så forbereder jeg på dem på, at nu er det altså ikke, fordi jeg har valgt den til jeres dåb, men sådan er det.

Præst: Når det er nogle tekster som kan være lidt mærkværdige eller udfordrende, så siger jeg det også, fordi så kan det også nogen gange være, at salmerne også på en eller anden måde er lidt ned af bakke eller op af bakke eller hvad man siger, så det er også kun i den forbindelse, at jeg gør det

Ud af de 22 præster, taler 3 sommetider både om gudstjenesten og søndagens tekst.

Derudover er der 2 præster af de 32, der sjældent taler om søndagens tekst med dåbsfamilien, og 4 præster, der ikke har svaret direkte på dette spørgsmål.

De øvrige præster gør ingen af delene.

Praktiske anvisninger

Alle præster har henvisninger til de praktiske dele af dåbshandlingen ved selve dåbssamtalen. Hvor familien skal sidde, hvis nogen skal hjælpe til ved dåben, med at læse, hælde vand op, tørre hovedet, så italesætter de dette ved dåbssamtalen. Den enkelte præsts gennemgang af det praktiske aspekt ved dåbshandlingen varierer i tyngde, men det er som sagt med hos dem alle ved samtalen.

At tørre barnets hoved efter dåben er f.eks. et praktisk emne, der kan tages op under de praktiske anvisninger ved dåbssamtalen:

Præst: Men jeg taler altid i dåbssamtalen og siger, at jeg kan fint gøre det, men jeg har døbt tusindvis (!) af børn, og jeg vil ikke kunne huske, at jeg har tørret endnu et barn, men for den, der gør det, vil det altid være noget særligt, og så er der altid en eller anden i familien, som gerne vil. Det bliver ikke sådan store tumultagtige scener, men det har de typisk aftalt på forhånd.

Det kan også være, der finder en slags generalprøve sted

Præst: Jeg gennemgår ”et lille foredrag” (mere formelt end i stuen i eget hjem) og åbner op for spørgsmål. Tit giver det en god snak, de sidder med de samme spørgsmål/overvejelser. Vi prøver dåben af ”rent praktisk”, hvor skal vi stå, hvornår, hvordan med hælde vand op, hvordan med håndklæder, hvordan med håndspålæggelse osv.

6 præster nævner, at de giver dåbsfamilien skriftligt materiale om dåben og gudstjenesten. 5 har foldere, lavet i sognet, 1 bruger at fremsende Margrethe Aukens dåbsbog.

Præst:Jeg har sådan en folder med til dem, hvor der dels står nogle praktiske oplysninger omkring dåben på bagsiden, sådan at hvis jeg skulle have glemt noget eller de har glemt noget, så kan de altid læse sig til det, og så står dåbsritualet indeni, så omkring gudstjenesten siger jeg jo så altså, hvornår det kommer i gudstjenesten, og så er der noget der står med sort og noget der står med rødt, og så siger jeg, at det der står med sort, det bliver sagt en gang for alle, og det der står med rødt, det bliver gentaget for hvert barn, og så er det den som udgangspunkt og den beholder de så, ja.

Ud fra denne undersøgelse, kan vi mht. dåbssamtalen konkludere, at samtale og selve dåbshandling ikke kan adskilles. Samtalen er ikke forudsætning for dåb, men er nærmest blevet et liturgisk led, der så ligger før selv dåbsdagen. Tydelige eksempler er der, hvor dåbssalmen vælges af familien ved samtalen og skrives ind i barnets dåbsbibel, eller der hvor præsten beder for familien ved samtalen og igen i våbenhuset på dåbsdagen. De fleste praktiske anvisninger har fundet sted i samtalen. Udfoldelsen af hele dåbens betydning har fundet sted i samtalen, og mange gange sker der ikke en opfølgning i gudstjenesten på selve dåbsdagen, udover dåbshandlingen naturligvis.

Det er dog kun ganske få i dåbsfølget, der er med til samtalen. Det kan være forældre og gudfar/gudmor og/eller flere faddere, hvis der er mange med. Typisk vil det være begge forældre og nogen gange søskende. I andre tilfælde har kun den ene forælder, moderen, der er på barsel, været tilstede ved samtalen.

Når præsterne lægger så meget vægt på at gennemgå dåbsteologi ud fra ritualet i samtalen, vil det med andre ord være fremmed stof for langt de fleste dåbsgæster. Udfoldes dåbshandlingen/dåbsteologien ikke yderligere i gudstjenesten eller inddrages i prædiken, kirkebøn eller andre steder i gudstjenesten, må vi spørge, om dåbssamtalen er det mest oplagte sted for den store teologiske gennemgang, eller forkyndelsen af dåbens betydning snarere bør ligge i selve gudstjenesten på dåbsdagen, hvor man som præst, så kan inddrage forskellige vinkler fra gang til gang i sin forkyndelse for hele menigheden, som dåbsfølget er en del af?

Opsamling og konklusion

Summarisk kan dåbspraksis og ændringer i det autoriserede dåbsritual samles i skematisk form som følger:

1. Dåbens placering	1. 30 ud af 32 efter 2. Salme
2. Dåbssalme	2. Dåbssalme i alle sogne
3. Er barnet hjemmedøbt?	3. Næsten ingen bruger den
4. Lovprisning og bøn	4. Lovprisning inkorporeres i dåbstale eller regibemærkning enkelte steder. Bøn en vis variation, både i ordlyd og fremførelse
5. Skriftlæsning	5. Enkelte har andre til at læse. Uens om der bruges bog
6. Korstegnelse	6. Korsfæstede og opstandne
7. Trosbekendelse	7. Meget stor variation – også forskel indenfor sogne!
8. Dåbshandling	8. Forskel på om der lægges hånd på dåbsbarn under forbøn samt hvordan flere dåb håndteres
9. Fadervor	9. Oversættelsesforskel. Håndspålæggelse. Regibemærkninger til indledning
10. Faddertiltale	10. Få bruger forslaget fra ritualbog. Mange

	inkluderer børnebibel, dåbslys, dåbsklud og kirkernes aktivitetsniveau
11. Det, der ikke står noget om	11. Dåbsvand, dåbsklud, dåbslys, dåbsgaver, dåbsfamiliens placering i kirkerummet og den heraf følgende opdeling i en ”dem og os” tankegang hos både menigheder og præster.

Udover at kortlægge en stor variation i praksis omkring dåbsritual og dåbsritualets indlejring i gudstjenester, har undersøgelsen givet anledning til et par øvrige overvejelser.

Både menigheder og præster har i en del tilfælde udtrykt glæde over at høre om de andres praksis. Selv i sogne der ligger geografisk og teologisk tæt på hinanden, har der været interesseret forundring over tiltag i de andre menigheder, og i nogle tilfælde endda en intention om at de andres praksis også bliver enten præsts eller menigheds fremadrettet. Det kunne være interessant at lave en opfølgende undersøgelse, f.eks. et år efter gruppeinterviews og her spørge, hvordan og hvorfor deltagelse i undersøgelsen har påvirket enten præsters praksis, menigheders opfattelse af praksis eller endda ført til debat i f.eks. menighedsråd eller provstier. Sammenfattende viser undersøgelsen, at der er et deficit i metoder og platforme til at dele både liturgisk inspiration og erfaring. Hvordan bliver folkekirken bedre til at dele både de gode og dårlige erfaringer? Kan eller skal der etableres mere formaliserede rammer for erfaringsudveksling og ressourcer til præst og menigheders arbejde med gudstjeneste og ritualer?

Derudover har undersøgelsen vist, at der findes en udfordring i forholdet mellem folkekirkens strukturelle konstruktion med enhedsliturgi og et tilsyn, der skal sikre at denne følges, og på den anden side et påviseligt noget mere løst forhold til autorisation og ritualbinding. Særligt præsterne udviser en tendens til, at det ikke nødvendigvis er hverken autorisation eller tilsyn, der definerer, hvad der kan ændres, og hvad der ikke kan, men derimod en lokalt forankret, liturgisk teologisk overvejelse. Fra vores synspunkt er det ikke i sig selv et problem, fordi mange af de små og store ændringer og justeringer vurderes positivt af menighederne og i en del tilfælde fremstår velovervejede, men det kalder på en grundig overvejelse af, hvordan præster og menigheder rustes til en kvalificeret debat om liturgiske spørgsmål, måske ligefrem en egentlig uddannelsesreform. Modsat vores indledende fornemmelse er der kun i ringe grad en forståelse af at ritualer og liturgi følger ordningen for at forankre menighedens

gudstjeneste i en landsdækkende folkekirke, og som det er fremgået, kan man argumentere for, at danske præster i højere grad har en kongregationalistisk tilgang til ritual og liturgi.

Samlet set er det vores indtryk, at der er behov for en grundig besindelse på fremtiden for autoriserede ritualer, og hvordan folkekirkens identitet forankres og forandres. Dåbspraksis viser med al ønskelig tydelighed, at der ikke meningsfuldt kan tales om enhedsliturgi, hvorfor uddannelse, og ikke mindst efter- og videreuddannelse indenfor liturgiske spørgsmål bør vægtes højt i fremtiden. Samtidig er det vigtigt at pointere, at der er en klar, påviselig sammenhæng mellem justering af dåbsritualet i retning af performative, sanselige tiltag og menighedens gengivelse af de enkelte led. Eller sagt i en noget forenklet form: hvor dåben og gudstjenesten suppleres med inddragende handlinger og letforståelige ord og billeder, forankres både dåbshandlingen og dåbsteologien i gudstjenestedeltagerne. Troen læres ikke gennem ritualoverholdelse, men gennem levende deltagelse i tilgængelige liturgier og ritualer.

Bilag 1: Spørgeguide præster

1) Modtagelse

a) Hvordan modtages dåbsfamilien, når de kommer til kirken på dåbsdagen?

b) Hvordan modtages de i gudstjenesten –

Kommer de ind i procession – og går du eller en anden med?

Sidder de på bænken fra begyndelsen?

Andet

c) Hvordan er dåbsfamilien/familierne placeret i kirkerummet, før, under og efter dåben?

d) Hvor er du placeret i forhold til dåbsfamilien?

2) Dåbens placering

a) Hvor i gudstjenestens forløb er dåben placeret? Har det altid været sådan hos jer?

b) Hvornår kaldes dåbsfamilien/familierne frem til døbefonten?

3) Dåbssalme/salmer

a) Hvem vælger den/dem?

b) Er det en fast dåbssalme? Hvilken?

c) Prioriteres det at dåbsfamilien kender salmen?

d) Kan dåbsfamilien have indflydelse på hele salmevalget?

e) Bruges andet instrument end orgel ved dåben?

4) Indledning

a) Har du en indledning til selve dåbsritualet? En dåbstale?

b) Hvis ja, hvor i kirkerummet har du den?

c) Bruger du tilspørgslen: ”Er barnet hjemmedøbt?”

d) Bliver andre børn i kirken inviteret til at komme op til døbefonten under dåben?

5) Lovprisning

a) Hvor er du placeret, når dåbsritualet påbegyndes?

b) Har du gjort dig nogle overvejelser om lovprisningen og dens placering?

6) Bøn

- a) Bruger du bønnen, som den er foreskrevet i Ritualbogen?
- b) Bruger du andre bønner? hvis ja hvilke/hvilken?
- c) Er det den samme bøn hver gang?
- d) Hvem beder bønnen?
- e) Hvor orienterer du dig hen under bønnen?

7) Skriftlæsning

- a) Har du gjort dig nogle overvejelser om tekstvalget?
- b) Hvem læser teksterne?
- c) Hvor er du placeret under skriftlæsningerne?
- d) Hvor orienteres skriftlæsningerne hen?
- e) Inddrager du andre læsninger?
- f) Har du gjort dig overvejelser om ordlyden af ” Så vil vi nu hjælpe dette barn...”?

8) Korstegnelsen

- a) Hvad er dine refleksioner over korstegnelsen?
- b) Ændrer du i ordlyden?
- c) Er det væsentligt for dig at barnets navn nævnes højt? Ja eller nej, hvilke refleksioner har du gjort dig om dette?

9) Trosbekendelse

- a) Følger du ritualets forskrift mht. trosbekendelsens placering i forløbet? Hvis nej, hvor placerer du den?
- b) Benytter du trosbekendelsen, som menighedens bekendelse forud for dåben, med forkortet tilspørgsel derefter? Hvis ja, hvad er dine refleksioner om dette?
- c) Eller gør du noget helt tredje?

10) Døbshandling

- a) Hvem hælder vandet i døbefonten, og hvornår sker dette?
- b) Har mængden af vand en særlig betydning?

- c) Hvem tørrer barnets hoved efter dåben?
- d) Gør du noget særligt for at fremvise dåbsbarnet for menigheden?
- e) Hvilke tanker gør du dig om dåbshandlings velsignelsen ("Den almægtige...")? og ændrer du på ordlyden?

11) Fadervor

- a) Benytter du den gamle eller nye oversættelse?
- b) Hvem beder bønne? (Beder menigheden med?)
- c) Er der andre end dig, der lægger hånden på dåbsbarnets hoved?
- d) Knyttes der ekstra ord til, inden Fadervor bedes (regibemærkninger)
- e) Hvor er du og dåbsfamilien/familierne placeret under Fadervor?

12) Faddertale

- a) Springer du faddertalen over? Hvis ja, hvorfor?
- b) Har du en fast faddertale? Hvis nej se d) + e)
- c) Hvordan inddrager du menigheden, forældre, faddere i talen?
- d) Benytter du fri ordlyd?
- e) Skriver du en nye tale til hver gang? – d+e er tillægsspørgsmål

13) Afslutning

- a) Afslutter du med "Fred være med jer", Den Aronitiske Velsignelse", eller andet?
- b) Benytter I dåbslys? Og er der knyttet en tegnhandling til det? En tale eller lign.?
- c) Giver I dåbsfamilien/dåbsbarnet gaver? Hvis ja, hvilke og hvordan?
- d) Giver du Fadderbreve? hvis ja, hvad står der i disse?
- e) Hvordan kommer dåbsfamilien ud igen og hvornår?

Procession

Går de ud lige efter dåben?

Bliver de under hele gudstjenesten?

- f) Fortsætter gudstjenesten som vanlig eller tages der højde for at der er dåb, f.eks. i prædikenen, invitation til nadveren, pædagogiske regibemærkninger, kirkelegestue og lign.?

14) Dåbssamtalen

a) Hvor holder du samtalen?

b) Hvor lægger du vægten i samtalen?

1. Dåbsteologi – billeder på dåben

2. Ritual - praksisanvisning

3. Skabe relation til den pågældende familie

b) Taler du med dåbsforældrene om søndagens tekster og gudstjenestens forløb ved dåbssamtalen?

15) Øvrige spørgsmål

a) Hvor mange dåb har du om året?

b) Hvor mange folkekirkemedlemmer er der i dit sogn?

c) Hvordan ser jeres døbefont ud? – evt. muligt at maile et billede af den?

d) Hvor er den placeret i kirkerummet?

e) Har I særlige regler om fotografering under dåben?

f) Hvordan vil du beskrive din teologiske profil?

g) Er der overensstemmelse mellem ritualets ord, og din dåbsteologi? hvis nej, hvor er der uoverensstemmelser?

h) Kunne du forestille dig ændringer i det autoriserede ritual? hvis ja, Hvilke?

i) Har dit sogn særlige tiltag i forhold til opsøgende arbejde blandt børnefamilier?

Bilag 2: Spørgeguide menigheder

1) Modtagelse

- a) Hvordan modtages dåbsfamilien, når de kommer til kirken på dåbsdagen?
- b) Hvordan modtages de i gudstjenesten –
Kommer de ind i procession?
Sidder de på bænken fra begyndelsen?
Andet?
- c) Hvem fører dem ind?
- d) Hvordan er dåbsfamilien/familierne placeret i kirkerummet, før, under og efter dåben?
- e) Hvor er du placeret?

2) Dåbens placering

- a) Hvor i gudstjenestens forløb er dåben placeret? Har det altid været sådan hos jer?
- b) Hvornår kaldes dåbsfamilien/familierne frem til døbefonten?
- c) Står præsten samme sted under hele dåben?

3) Dåbssalme

- a) Er det en fast dåbssalme? Hvilken?
- b) Kan dåbsfamilien eller andre have indflydelse på salmevalget?
- c) Bruges andet instrument end orgel ved dåben?

4) Indledning

- a) Er der en dåbstale? Er den forskellig fra gang til gang?
- b) Hvis ja, hvor står præsten under talen?
- d) Bruges tilspørgslen: ”Er barnet hjemmedøbt? ”
- e) Bliver andre børn i kirken inviteret til at komme op til døbefonten under dåben?
- f) Er der andre, der hjælper til ved dåben, f.eks. fra menigheden? (*hælder vand og el. andet*)

5) Bøn

- a) Kan du huske ordlyden af den bøn, der bruges i begyndelsen af dåbsritualet?

b) Bruges der forskellige bønner ved dåben på dette tidspunkt? Hvilke? *(f.eks. hvis der er flere præster, forsk. årstider, særlige forhold ved dåben)*

c) Hvem beder bønnen?

7) Skriftlæsning

a) Hvem læser teksterne?

b) Er teksterne de samme hver gang?

8) Korstegnelsen

a) Betyder det noget for dig, at du kan se præstern slå korsets tegn over barnet?

b) Er det væsentligt for dig at barnets navn nævnes højt?

9) Trosbekendelse

a) Hvornår lyder trosbekendelsen ved dåben?

b) Hvem siger den? (evt. uddybende spørgsmål)

10) Døbshandling

a) Hvem hælder vandet i døbefonten, og hvornår sker dette?

b) Hvem tørrer barnets hoved efter dåben?

c) Gøres der noget særligt for at fremvise dåbsbarnet for menigheden?

d) Hvad sker der efter barnet har fået vandet på hovedet?

11) Fadervor

a) Benyttes den gamle eller nye oversættelse?

b) Hvem beder bønnen? (Beder menigheden med?)

c) Knyttes der ekstra ord til, inden Fadervor bedes (regibemærkninger)

d) Hvor står præsten og dåbsfamilien under Fadervor?

12) Faddertale

a) Er der en fast faddertale? *(også hvis der er flere præster)*

b) Kan du huske lidt af ordlyden i faddertalen?

c) Henvender præsten sig til menigheden under faddertalen

13) Afslutning

a) Hvordan afsluttes dåbshandlingen? ("*Fred være med jer*", *Den Aronitiske Velsignelse*", andet eller ikke?)

b) Benytter I dåbslys? Og er der knyttet et ritual til det? En tale eller lign.?

c) Får dåbsfamilien/dåbsbarnet gaver? Hvis ja, hvilke og hvordan?

d) Får fadderne Fadderbreve?

e) Hvordan kommer dåbsfamilien ud igen og hvornår?

Procession

Går de ud lige efter dåben

Bliver de under hele gudstjenesten

f) Fortsætter gudstjenesten som vanlig eller tages der højde for at der er dåb, f.eks. i prædikenen, invitation til nadveren, pædagogiske regibemærkninger, kirkelegestue og lign.?

g) Er der tiltag i retning af mødesteder for dåbsmenighed og den regelmæssige menighed (som kirkekaffe, hilsen og. lign. bonusfaddere)